

Universitätsbibliothek Wuppertal

M. Tvllii Ciceronis Opera Omnia

Cicero, Marcus Tullius

Basileæ, MDCLXXXII

Liber secundus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1133](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1133)

verbo PHILOSOPHIA nomen invenit: qua nihil à diis im-
 mortalius, uberior, nihil florentius, nihil præstabilius ho-
 minum vitæ datum est. hæc enim una nos cum ceteras res
 omneis, tum, quod est difficillimum, docuit, ut nosmet
 ipsi nosceremur: cujus præcepti tanta vis, tanta sententia
 est, ut ea non homini cuiquam, sed delphico deo tribue-
 retur. Nam qui se ipse norit, primum aliquid sentiet se
 habere divinum, & ingeniumque in se suum, sicut simu-
 lacrum aliquod, dedicatum purabit; tantoque munere deo-
 rum semper dignum aliquid & fasces & sentiet: & cum se
 ipse perspexerit, totumque tentari; intelliget, quemadmo-
 dum & à natura subornatus in vitam venerit, quantaque in-
 strumenta habeat ad obtinendam, adipiscendamque sa-
 pientiam; quoniam principio rerum omnium quasi adum-
 beratas intelligentias animo, ac mente conceperit: quibus
 illustratus, sapientia duce, bonum virum, & ob eam ipsam
 causam carnet se beatum fore. Nam cum animus, cognitit,
 perceptisque virtutibus, à corporis obsequio indulgentia-
 que discesserit, voluptatemque, sicut labem aliquam decoris
 oppresserit, omnesque mortis, dolorisque timorem ef-
 fugerit, & societatemque caritatis coierit cum suis omneis,
 quæ natura conjunctos, suos duxerit, cultumque deorum,
 & puram religionem susceperit, & exacerit illam, ut
 oculorum sic ingenii aciem, ad bona diligenda, & reji-
 cenda contraria: quæ virtus ex providendo est appellata
 PROVIDENTIA: quid eo dici, aut excogitari poterit beatius?
 idemque cum cœlum, terras, maria, rerumque omnium
 naturam perspexerit, ea que unde generata, quò recurrant,
 quando, quo modo obitura, quid in iis mortale, & cadu-
 cum, quid divinum, æternumque sit, viderit, ipsamque

ea moderantem & regentem præneprehenderit, seque
 non unis circumdatum mœnibus, & popularem alicujus
 definiti loci, sed civem totius mundi, quasi unius urbis,
 agnovit; in hac ille magnificentia rerum, atque in hoc
 conspectu, & cognitione naturæ, dii immortales, quàm
 ipse se noscet! quod Apollo præcepit Pythius, quàm con-
 temnet, quàm despiciet, quàm pro nihilo putabit ea, quæ
 vulgo dicuntur amplissima! Atque hæc omnia, quasi experi-
 mento aliquo, vallabit differendi ratione, veri, & falsi
 iudicio, scientia, & arte quadam intelligendi, quid quàm-
 que rem sequatur, & quid sit cuique contrarium. Quamque
 se ad civilem societatem natum senserit, non solum illa
 subtili disputatione sibi utendum putabit, sed etiam susa-
 latius perpetua oratione, qua regar populus, qua stabiliat
 leges, qua castiget improbos, qua tueatur bonos, qua laudet
 claros viros: qua præcepta salutis, & laudes aptè ad per-
 suadendum cadent suis civibus: qua hortari ad decus revoca-
 re à stigmatibus, consolari possit afflictos; factaque, & consulta
 fortium, & sapientum, cum improborum ignorantia, sempiternis monumentis prodere. Quæ cum tot res, tantæque
 sint, quæ inesse in homine perspiciantur ab iis, qui se ipsi
 velint nosse, earum parens est, educatrixque sapientia. **AT.**
 Laudata quidem à te graviter, & verè. Sed quorsum hæc
 pertinent? **M.** Primum ad ea, Pomponi, de quibus
 acturi jam sumus: quæ tanta esse volumus: non enim
 erunt, nisi ea fuerint, unde illa manant, amplissima. De-
 inde facio & libentem, & ut spero, rectè, quod eam cuius
 studio teneor, & quæque me, quicumque sum, effecit,
 non possum silentio præterire. **AT.** Verò fieri & meritò,
 & ipse fuitque id, ut dicis in hoc sermone & faciendum.

1. *legimusque in se suam.* Delecta syllaba Gulielmus tentabat
 quæ in se, non male.
 2. *Legem à sobrietas.* Forco sua oratio, inquit Gulielmus,
 sed hinc hinc variant, & bene explicat Turnebus.
 3. *Delectatque caritatis cogitatio non sua, &c.* Non est isthuc à
 comendari Turnebi, ut autem Mar. Brutus, sed à libris veteri-
 bus, neque aliæ etiam Victorii edicō, nisi quod ea forte typotheca
 error, quæque; quomodo tamen exemplar S. Victoris. Pal. quart.
 habebat ad oram edicō ita transierit.
 4. *Popularem alicujus definiti loci.* Illud definiti deest olim im-

pressis; revocav' que ex Victoriana & Turnebiana, quod exflaret ali-
 quid in membranis S. Victoris.
 5. *Quæque me quicumque sum effecit.* Pal. tert. & S. Vi. & meum; unde
 Gulielmus me eum, non ineptè.
 6. *Vere facit, & merito, & ipsa, &c.* Est à Victoriana editione cui
 accedit coæx S. Victoris, etiam Pal. quart. n. si quod in Turne-
 bus publicavit: *Enimvero facta, &c.* quod secutus est Aldus Nepos,
 nam Lamb. antiquum obtinet multa de suo intersepta.
 7. *Faciendum.* Fu. sic istud in veteribus scriptis, inde collegi quod
 esset in Pal. quarto servandum.

M. TULLII CICERONIS
 DE
 LEGIBUS,
 LIBER SECVNDVS.
 ATTICVS. QVINTVS. MARCVS.

ATTICVS.

Ed visne, quoniam & satis jam ambula-
 tum est, & tibi aliud dicendi initium su-
 mendum est, locum mutemus, & in in-
 sula, quæ est in Fibreno, (nam opinor
 illi alteri flumini nomen esse) sermoni
 reliquæ demus operam, sedentes? **M.** Sone
 quidem, nam illo loco libentissime soleo
 uti, sive quod mecum ipse cogito, & sive aut scribo, aut lego.

ATT. Equidem, qui & nunc potissimum huc venerim, sa-
 tiari non queo: magnificentique villas, & pavimenta mar-
 morea, & laqueata tecta contemno. ductus verò aqua-
 rum, & quos isti tubos & euripos vocant, quis non cum
 hæc videat, irriserit? Itaque, ut tu paullo antè de lege, &
 jure differens, ad naturam referebas omnia; sic in his ipsis
 rebus, quæ ad quietem animi, delectationemque quæ-
 runtur, natura dominatur. Quare antea mirabar, (nihil
 enim his in locis nisi saxa, & montis cogitabam: idque
 ut facerem, & orationibus inducebar tuis, & versibus) sed
 L III mira-

1. *IN Fibreno.* Pal. S. V. & Fabr. Fibreno, quomodo; etiam partim
 sic in veteri suo textus est Turnebus, ed infra tamen cap. 3.
 necesse n. vulgatio.
 2. *Et ut aut scribo, aut lego.* Est à Victorio, nam edicō, sive aliquid,
 quod in solo Pal. quart. enim sive aliud quid, S. Vi. sive aut quid,
 quomodo & Fabr.
 3. *Non potissimum hoc veni in.* V. legatur partim, non primam sed
 alteram est in Pal. in Fabr. & S. Vi. exhibuitque olim Victorius ac

Turnebus; sed meruerunt sequi ad unum omnes, Suetonius, Came-
 rarius, Lambinus, Aldus Nepos, Brutus, vellem se, te cauam.
 4. *Et laqueata tecta.* Pal. & Fabr. *laqueata*, neque n. n. unum recep-
 dit S. Vi. unde Gulielmus, & *illa laqueata*.
 5. *Quos isti tubos & euripos vocant.* Sic n. n. nostrorum qua-
 draga; etruerique è suis Victorius ac Turnebus, antea erat, *tubos*
 & euripos.

mirabar, ut dixi, te tam valde hoc loco delectari. nunc contra miror, te cum Roma abhis, usquam potius esse. M. Ego vero, cum licet pluris dies abesse, praesertim hoc tempore anni, & amoenitatem hanc & salubritatem se quor. raro autem licet. 1. Sed nimitum me alia quoque causa delectat: 2. quae te non attingit ita, ATT. Quae tandem ista causa est? M. Quia, si verum dicimus, haec est mea & huius fratris mei germana patria: hinc enim 3. orti stirpe antiquissima: hic sacra; hic gens; hic majorum multa vestigia. Quid plura? 4. hanc vides villam, ut nunc quidem est; lautius adificatam patris nostri studio: qui cum esset infirma valetudine, hic ferè ætatem egit in literis sed hoc ipso in loco cum avus viveret, & antiquo more parva esset villa, ut illa Curian in Sabinis, me cito esse natum. Quare inest nescio quid, & laret in animo, ac sensu meo, quo me plus 6. hic locus fortasse delectet: siquidem etiam ille fa pientissimus vir, Ithacam ut videret, immortalitatem scribitur repudiasset. ATT. 7. Ego verò tibi istam iustam causam puto, cur huc libentius venias, atque hunc locum diligas. Quin ipse, verè dicam, sum illi villa amicum modò factus, atque huc omni solo, in quo tu ortus, & procreatus es. *no venimus enim nescio quo pacto locis istis, in quibus eorum, quos diligimus, aut admiramus, adsunt vestigia, me quidem ipse illa nostrae Athenæ non tam operibus magnificis, exquisitisque antiquorum artibus delectant, quam in concordatione sum morum virorum, ubi quisque habitare, ubi sedere, ubi disputare. sit solius: studioseque eorum etiam sepulcra contemplet. quare istum, ubi tu es natus, plus amabo posthac locum.* M. Gaudeo igitur, me incunabula patris mei tibi ostendisse, ATT. Equidem me cognosse admodum gaudeo. Sed illud tamen quale est, quod paullo antè dixisti; hunc locum (idem ego te accipio dicere Arpinum) germanam patriam esse vestram? 8. numquid duas habetis patrias? 9. ane est illa una patria communis? nisi forte sapienti illi Catoni fuit patria non Roma, sed Tusculum. M. Ego me hercule & illi, & omnibus municipibus duas esse censeo patrias, unam naturæ: alteram, civitatis: ut ille Cato, cum esset Tusculi natus, in populi Rom. civitatem suscepit: itaque cum ortu Tusculanus esset, civitatem Romanus, habuit alteram loci patriam, alteram juris: ut vestri Attici, priusquam Theseus eisdem migrare ex agris, & in athenis, quod appellatur, omneis se conferre iussit, 10. & Sunii erant iidem, & Attici: sic nos eam patriam ducimus, ubi nati; & illam, qua excepti sumus. sed necesse est, caritate eam prestare, 11. qua reip. nomen universæ civitatis est: pro qua mori, & cui nos totos dedere, & in qua nostra omnia ponere, & quasi consecrare debemus. Dulcis autem non multo secus est ea, quæ genuit, quam illa,

quæ exceptit. itaque ego hanc meam esse patriam praesertim nunquam negabo dum illa sit major. 12. & haec in ea continetur. ATT. Rectè igitur Magnus ille noster, me audiente, posuit in iudicio, 13. cum pro Avidio tecum simul diceret, RE MP. NOSTRAM iustissimas huius municipio gratias agere posse, quod ex eo duo sui conservatores extitissent: ut jam videat adduci, hanc quoque, quæ te procreavit, esse patriam tuam. Sed ventum in insulam est. Haec verò nihil est amoenius. ut enim hoc quasi nostro finditur Fibrenus, & divisus aequaliter in duas partes latera hinc alluit, rapideque dilapsus citò in unam confluit, & tantum complectitur, quod satis sit modico palestra loci. quo effecto, tanquam id habuerit operis, ac munus, ut hanc nobis efficeret sedem ad disputandum. statim precipitavit in Lirem, & quasi in familiam patriam venerit, amittit nomen obscurius, Liremque multo gelidiorē facit. nec enim ullum hoc frigidus flum. n. attigit, cum ad multa accesserim, ut vix pede tentare id possim: quod in Phædro Platonis fuit Socrates. M. Est verò ita: sed tamen hinc amoenitati, quam ex Quinto, saepe audio, 14. Thebanus Epistetes tuus ille nihil opinor, concesserit. Q. Est ita, ut dicis. cave enim putes Attici nostri 15. Emathio, planatque illis quidquam esse praclarior. Sed, si videret, confidamus his in umbra, atque ad eam parrem sermonis, ex qua egressi sumus, revertamur. M. Praclare exigit. Quinte, ac ego effugisse arbitrar: & tibi horum nihil deberi potest. Q. Ordire igitur: nam hunc tibi totum dicemus diem.

M. A. Jove Mularum primordia.

sicut in Aratio canine orti sumus. Q. Quorsum istuc? M. Quia nunc itidem ab eodem, & ceteris immortalibus sunt nobis agendi capiendæ primordia. Q. Optime vero, frater: & fieri sic decet. M. Videamus igitur rursus, priusquam aggrediamur ad leges singulas, vim, naturamque legis, ne, cum referenda sint ad eam nobis omnia, labamur interdum errore sermonis, ignoremusque vim sermonis eius, quo iura nobis definienda sunt. Q. Sanè quidem, haecule, & est ista recta docendi via. M. Hanc igitur video sapientissimorum fuisse sententiam, *legem namque hominum ingenis excogitatum, nec scitum aliquid esse populorum, sed æternum quiddam, quod universum mundum reget, imperandi, prohibendique sapientia.* Ita principem legem illam, & ultimam, mentis esse dicebant, omnia ratione aut cogentis, aut vetantis dei: ex qua illa lex, quam dii humano generi dederunt, rectè est laudata. est enim ratio, mensque sapientis, ad iubendum, & ad deterrendum idonea. Q. Aliquoties jam iste locus à te tactus est: sed antè quàm ad populareis leges venias, vim istius celestis legis explana, si placet: ne athenis nos consuetudinis

1. *Arà nimitum me alià quoque causa delectat.* Pal. quart. sed nimitum ex alià quoque. *Et uty deatur rescribendum, sed nimitum ex alià quoque.*
 2. *Qua te non attingit ita.* Gulielmus inclinabat in Tira.
 3. *O si stirpe antiquissima & hic sacra, hic gens.* Secutus som Pal. quart. & Fabricianum exemplar. hæc tunc cusi. *utiq. summe, voce superba, cum te enim monendum lecto, Pall. patet ea lectura, sine fine, hinc tunc, de quo ipse cogitavit.*
 4. *Hanc vides villam.* D. Cho. vider non comparer in codice S. Victoris. *Et mox desitio turillo Cæ. ana quod sequitur.*
 5. *Lautius adificata.* Pal. tert. latius. quod malebat etiam Turneb. ubi sequens parva.
 6. *Hic locus fortasse delectat.* S. Victoris antiquus codex: electat. quod plene Gulielmo.
 7. *Ego verò: h. flum. iustam causam puto.* Pal. tert. non adest iustam. quod in te laudaret alius quis, at ego nihil muro.
 8. *Numquid duas habetis patrias?* Pal. tert. numquid? *daone habetis patrias.* quart. ac Fabr. *Quid duas ne hab. patrias?* edit. numquid h. d. one hab. quod pronomen in nullo est nostrorum, exolatque editione Victoris.
 9. *Ane est illa una patria.* Sic ed. Turnebi & vetus S. Victoris nam vulgatis deest ne. Victorius publica: est ne una illa patria. Pal. quart. habet t. an. illa patria, sine ana.
 10. *Et Sunii erant iidem.* Astle. Est à Victoriana & Turnebiana; quam immittitque sunt quoque aliz. prius erat, *Et. Synbrada ex Ar.*

11. *de qua lectione consulatur & Camerarius, & Pabul Manutius.* nam mss. nostri misicè variant. alii duntaxat admodum emendationi illi Deumvisum.
 12. *Quæ reip. nomen universæ civitatis est.* Pal. tert. quam R. P. tert. qua reip. nomen universæ civitatis adeptæ est. Lambinus quæ reip. nomen & n. d. annotat tamē in Memm. ano, qua reip. Rem. universæ civitatis est. nostram lectionem receperit Victorius, Turnebus, Manutius.
 13. *Erhat in ea constituitur.* Pall. abicit ut & potestque abesse. Aldus ten orpo hoc novum ordit sermonem; item Victorius. at enim Turnebi editio rectè ait, constituitur, qua sua habet civitatis, *et unam illam civitatem puto.* Camerarius verò, *constituitur habet civitates duas, sed illas unam civitatem patriæ, quorum verborum nullus pex in mss. nostris.*
 14. *Cum pro Avidio tecum.* Malat istud, quia placuit Victorio, quem scio usum libris edemate antiquitatis; si que extra in membranis S. Victoris. nam Pall. legunt vulgatum *Ambis*, sunt qui legunt *Ambis*, sunt qui *Babio*, quod habere in Mss. tunc in Mss. tunc in P. Manutius, nec deest qui legat *Oppio*, aut *Ampis*, vel denique *Appis*. Turnebus divinat *hab. Gabio*.
 15. *Turnebus Epistetes.* Nihil variant nostri, quàm quod S. Vict. *Tir. neque*. Turnebi. *neque*. *Emendat Thyamis* quod receperit in contextum Lambinus.
 16. *Emathio.* Ità Pal. tert. nam quart. *Emathis*. Turneb. verus *Emathis*. emendabat idem *Amathio*; propter ea quæ scribit Cicero 1. ad *Att.* cum idem in contextum receperunt Lambinus, Aldus Nepos, alii.

admirari absorbeat; & ad sermonis morem usitati trahat. A parvis enim Quinte, dicimus, 1. SI IN IUS VOCAT, atque eiusmodi alias leges nominare. sed verò intelligi sic oportet, & hæc, & alia iusta, ac verita populorum, vim habere ad recte facta vocandi, & à peccatis avocandi; quævis non modo senior est, quam ætas populorum, & civitatum, sed æqualis illius, cœlum, atque terras tuentis, & regentis dei. neque animi effectus divina sine ratione potest, nec ratio divina non hanc vim in rebus, pravisque sciendis habere: nec, quia nusquam erat scriptum, ut contra cunctis hostium in ponte unus assideret, à tergoque pontem intercedendi juberet, iccirco minus Cœcilem illum rem gessisse tantam, *fortitudinis lege*, atque impetio putabimus: nec si regnant Tarquinio nulla erat Romæ scripta lex de stupris, iccirco non contra illam legem *simpliciter* Sen. Tarquinio vim Lucretiæ, Tricipitini filia, attrahit. erat enim ratio perfecta à rerum natura, & ad recte faciendum impellens, & à delicto avocans: quæ non tam demum incipit lex esse, cum scripta est, sed tum, cum *vera* est. orta autem simul est cum mente divina. quamobrem lex vera, atque princeps, apta ad jubendum, & ad vetandum, ratio est recta summi Jovis. *Q. Assentior, frater, ut quod est rectum, verum quoque sit, neque cum litigiosis, quibus scita scribuntur, aut oriantur, aut occidat.* Ergo ut illa divina mens, summa lex est; item, 2. cum illa homine est perfectum, est in mente sapientis. Quæ sunt tantæ variet, & ad tempus descripta populi si favore magis quam te, legum nomen tenent. omnem enim legem, quæ quidem recte à legibus appellari possit, esse laudabilem, quibusdam talibus argumentis docent. Constat profectò ad salutem civitatis, civitatumque incolumitatem, vitam que hominum quietam, & beatam, *inventas esse leges*: eosque, qui primùm ejusmodi scita sanxerint, populis ostendisse, ea se scripturos, atque laturus, & quibus illi adscriptis, susceperisque, *honeste, beateque viverent*: quæque in a consilia, sanctæque essent, eas *leges* videlicet nominant. Ex quo intelligi par est, eos, qui *perniciosæ, & in justis populis* scita descripterint, cum contra fecerint, populis polliciti, profecti que sint, quidvis potius talis, quam leges: ut perpericum esse possit, in ipso nomine legis inter pretando inesse vim, & sententiam justæ, & juris legem. Quæ rogitur à te, Quincte, sicut illi solent, *Quæ & civitas* caret, ob eam ipsam causam, quod eo caret, pro nihilo habenda sit, id est numerandum in bonis? Quæ ac maxime quidem M. Lege autem carens civitas, an eo ipsum habenda nullo loco? Quæ dicit aliter non potest. M. Necesse est igitur, legem haberi in rebus optimis. Quæ profus assentior. M. Quid, quod multa perniciosa, multa pestiferæ inciduntur in populis, quæ non ma-

gis legis nomen attingunt, & quam si latores aliqua concessu suo sanxerint? Nam neque medicorum præcepta dici verè possent, si quæ inscii, imperitique pro salutaribus morifera conscriberent: neque in populo lex, cuiusmodi fuerit illa, etiam si perniciosum aliquid populus accepisset. Ergo est lex, justorum in justorumque distinctio, ad illam antiquissimam, & rerum omnium principem expressa naturam, ad quam leges hominum diriguntur, quæ *supplicis improbi afficiunt, defendunt, ac tuentur bonos.* Quæ præclare intelligo: nec verò jam aliam esse ullam legem puto non modo habendam, sed ne appellandam quidem. M. Igitur tu Titias, & Apulejas leges nullas putas? Quæ ego verò ne Livias quidem. M. Et rectè quæ præsertim uno versiculo senatus, puncto temporis sublata sint: lex autem illa, cujus vim explicavi, neque tolli, neque abrogari potest. Quæ eas tu igitur leges rogabis videlicet, quæ numquam abrogantur. M. Centè, si modo acceptæ à vobis duobus erunt. Sed, ut vir doctissimus fecit Plato, atque idem gravissimus philosophorum omnium, qui princeps de reip. conscripsit, idem se separatim de legibus ejus, id mihi credo esse faciendum; ut priusquam ipsam legem recitem, de ejus legis laude dicam, quod idem & Zaleucum, & Charondam fecisse video; cum quidem illi non studii, & delectationis, sed reip. causa leges civitatibus suis scripsissent. Quos imitatus Plato, videlicet hoc quoque legis putavit esse, *persuadere aliquid, non omnia viæ minis cogere.* Quæ Quid, quod Zaleucum istum negat ullum fuisse Timæus? M. At Theophrastus auctor haud deterior, mea quidem & sententia; meliorem multi nominant: commemorant verò ipsius cives, nostri clientes, Locri. Sed siue fuit, siue non fuit, nihil ad rem, loquimur, quod traditum est. Sit igitur hoc à principio perfectum civibus, *dominos esse omnium rerum ac moderator esse deos*, eaque quæ gerantur, eorum genere, vi, ditione, ac nomine, eosdemque optime de genere hominum mereri, & qualis quisque sit, quid agat, quid in se admittat, qua mente, qua pietate colat religiones, intueri; piorumque, & impiorum *habere rationem*. his enim rebus imbutæ mentes, haud sanè to abhorrebunt ab utili, & à vera sententia. Quid est enim verius, quam neminem esse oportere tam stultè arrogantem, ut in se rationem, & mentem putat inesse, in cælo mundoque non putet? aut ut ea, quæ vix summa ingenii ratione comprehendat, nulla ratione moveri putet? quem verò *astrorum ordines, quem diurnum nocturnumque vicissitudines, quem mensuram temperatio, quæque ea, quæ signantur nobis ad fruendum, non rationem esse cogant*; hunc hominem omnino numerare qui decet: cumque omnis, quæ rationem habent, præsentis, quæ sint rationis expertia, *neque sit dicere, nihil reip. præstare*

LIII 2 naturæ

1. SI IN IUS VOCAT, atque eiusmodi alias leges, &c.) Secutus sum Pal. quæ neque abibat tertius, nisi quod is, atque ad tempus descripta, quod neque quod præterit: nihil ad us & Nepos; ut nimirum Titios principum modo legis laudari sequentes editiones adjectæ VOCAT ATQUE, & AT, *quæmodi, &c.* quod dicitur consules nonnulli crucem fixerunt, certe Cuiacius lib. vii. Observat. cap. 6. leg. se capitur, VOCAT, ME, & AT. Carno contra defendit alterum lib. i. Emendar. et atque enim idem esse quod statim, quod ipsum ter ginta aliquot ante annos prodiderat Turnebus.

2. Cum in hinc in peccata, est in mente sapientis.) Hæc est lectio recepta, quam & mirè probat Turnebus, referens, ut in Pall. & Fabr. ipse edidit, in periculum in mentem, quod & excitat in S. Victorius, ex præstigeque ed. nonne hæc Petrus Victorius Lambinus multa interjecit de suo; & nobis h. dot. tacit.

3. Variè & ad tempus descripta populi si favore, &c.) Sic uno consensu Vid. & Turnebus; secutusque est Aldus Nepos: nam Lambinus adhibuit vulgata, var. 2. & ad tempus scripta populi favore. Pal. quart. exhibet, variè & ad tempus descripta, populi favorem magis quoniam legum invenit, cui & sunt quoque sentus.

4. Quibus illi adscriptis, susceperisque, Pall. & Fab. & S. V. Et illi adscriptis, notat, que Guelmimus, à literam puncto signatam, mihi edita fuerant.

5. La juris legendi, jura Turnob. editio, nam Victorii & vim legendi

communio lectio juris ostendi; cui assentitur Pal. cert. sed quart. habet & jurulenti.

6. Quam si latores aliqua concessu suo sanxerint.) Leg. & Guelmimus, latentes in ipsa sua, quod verum videtur: certe præponendis tribus quatuor conjunctis Lambini, eodem modo conjecit. Lipsius lib. ii. Antiquit. cap. 2.

7. Ergo tu Titias & Apulejas.) Scriptura ista vera est; neque al. eor. co. dex S. Victorii & li quos (excensit Petrus Victorius, nisi quod i. s. univ. d. ditione Titias, male scribendum enim fuerat: veteri ratione literarum, in T. A. S. quod valeret in Titias, h. s. in m. legendum illud in majusculum; suppeditanque exempla Pandectæ Florentinorum, cur re ab. b. tratus sum, acquiriturque responsio Quinti; & Ego var. &c. Por. Victorius lib. i. Advers. libelic. et. inclinatur reponere Titias, aut Titias. Videtur lib. dom. rationes ejus, minime frivolæ.

8. Sententia: meliorem multi nominant. Lipsius lib. ii. Variarum. c. ii. labem h. jur. sententia: aofere conatur, referendo, sententia melior, cum multis commemorat, ingeniosè. Turnebus monuit alios legere, sententia melior, mali non erant.

9. Quod dicitur, ac nomine.) Est à Turneb. quippe Victorius omisit Aldov. quod nec in Palat. quæ in vulgata, quæ, & nominis.

10. Ab. rebus ab uti & à vera sententia.) Pall. nulli ac vera sententia.

20. Quæ.

naturæ omnium rerum : rationem inesse in ea , confiten-
dum est . Vtileis esse autem opinioniones has , quis neget ,
cum intellegat , quam multa firmentur *iurando* , & quan-
te salutis sint foriterum religiones ; quam multos divini *sup-
plicii* metus a scelere vocarit ? quamque sancta sit *societas*
avium inter ipsos , diis immortalibus interpositis tum ju-
dicibus , tum testibus ? Habes legis præcæm : sic enim
hoc appellat Plato . Qu. H. vero verò , frater ; & in hoc ad-
modum delector , quod in aliis rebus , aliisque sententiis
veritaris , atque ille . nihil enim tam dissimile est , quam
vel ea , quæ antè dixisti . vel hoc ipsum legis exordium .
Vnum illud mihi videris imitari , orationis genus . M. Vel-
lem fortasse , quis enim id poterit , aut unquam poterit
imitari ? nam sententias interpretari perlicite est . Quod
quidem ego facerem , nisi plane esse vellem meus . quid
enim negotii est , eadem , prope verbis isdem conversa ,
dicere ? Qu. Profus assentior . Verum , 2 ut modò tute
dixisti , te esse maiorem . Sed jam exprope , si placet ,
istas leges de religione . M. Exprope nam equidem , ut poterò ;
& , quoniam & locus . & sermo , familiaris est , legum
leges voce proponam . Qu. Quidnam id est ? Sunt certæ
legum verba . Quinte , neque ita præca ; ut in veteribus ex
his sacratissimis legibus , & tamen , quo plus auctoritatis
habeant paulo antiquiorum , quàm hic sermo est . Eum mo-
rem igitur cum brevitate , si poterò , consequr . Leges
autem à me edentur non perfecte : nam esset infinitum ;
sed ipsæ 4 sumum rerum , atque sententiæ . Qu. ita verò ne
esset est . quare audiamus verba legis :

M. AD DIVOS ADIUNT CASTRA . Pietatem adhibento . opes
amovento . Qui secus faxit , deus ipse vindicabit . Separatim ne
mo habesit deos , neve novos : sed ne advenas , nisi publice adscitos ,
privatim colunt . constituta a patribus delubra habento . locos in a-
gris habento & larum sedes ritus familia parumque servant . di-
vos & eos , qui celestes semper habuit , colunt , & ollos s. quos
ante celo merita vicaverint . Herculem , Liberum , Esculapium ,
Castorem Pollucem . Quirinum ast illa , propter quæ datur hominis
adscitio in celum . Minervam Virtutem Pietatem . Fidem , arumque
laudem delubra . s. & Nec ulla veterum sacra sollem s. obvento .
Forsis purgata amovento . casque in Famula . operibus patriis , habento .

7 itaque , ut ita cedat in annis amfractibus , descriptum esse ,
certasque fruges , certasque bacas sacerdotibus publice libano ; hoc
certis sacrificiis , ac diebus . 8 Itemque alios adde , ubertatem lar-
ctis , fatuque servato . 9 Id quod ne committi possit , 10 ad raris
rem , rationem cursus sacerdotis finitio . Quaque quisque
divo decora , gratæque sint hastæ , providentio ; 11 divoque alio
alii sacerdotes , omnibus pontifices , singulis flamines sunt . Virgi-
nes Vestales in urbe custodiunt ignem sacri publici semper . utm .
Quodque hoc privatim , & publicè modo ritusque fiat . discunt ig-
nari a publicis sacerdotibus . Eorum autem duo genera sunt ; 12
num quod præsit aremonti , & sacri alterum , 12 quod inter-
pretetur fatidicorum , & vatum esset incognita cum senatus , po-
pulusque adjuvant . Interpretes autem Jovis optimi maximi . pub-
licis augures sunt ; & 13 auspiciis postea videndo , disciplinam
tenent . Sacerdotes vineta , virgineque , & salutem populi augu-
ranto , quisque agit rem duelli , quisque popularem , auspiciis præmo-
nento ; olisque obtemperanto . 14 divumque ita providentio ,
isique apparens , talique fulgura regionibus rari temperantio ;
urbemque & agros , templa laborata , & effata habento ; 15
quaque auguri inusta , nefesta . 16 vitiosa , dira defixerit , 17
vritia , inustaque sunt ; quisque non paruerit , capitale esto . Fede-
rum . pacis , belli , induciarum oratores , fetiales 18 iudices
duo sunt , bella , discipranto . Prodigia , portenti ad Etrus-
cos , & haruspites 19 fidentius iussit ; deservit ; Etrurique
principes disciplinam docento . Quibus divis creverint , procu-
ranto isdemque fulgura , atque obstita pluvio . Noturna multi-
rum sacrificia ne Jovio , præter illa que pro populo ritie sunt . Neve
quem inritano , nisi ut a solet Cereri , Græco sacro Sacro commissum
quod neque expiari poterit , impie commissum est : quod ex-
piari poterit , publicis sacerdotibus expiant . Ludi publici , quod
sine iuriculo , & sine certatione corporum fiat . popularem lati-
tiam in canis , & sitibus , & tuis moderantio , eamque cum
divum honore jungunt . Ex patriis ritibus optima voluntio ,
præter lada matris famulos coque iustu diebus , nequis sperem
cogito . Sacrum sacrore commendaturo 20 qui cleserit . rapte-
ritque parie da esto . Perjurii pena di vna ex tum ; humana
dedecet . Incelum pontificis supremo supplicio sciuntio , im-
pius ne audeo placare donis iram deorum . Cavite vota reddentio ,
Pana violati iuris esto . 21 Quo . itea ne quis agrum consecrat

1. Quæta solæ & sine fœderum religio .] Eius mss. nostris quatuor,
neque aliter V. & aut Turn. quos & secutus Manut. Nepos.
2. Ut mudi ut dixisti .] Pal. quartus raptè quod an temerariè m. sit
nescio.
3. Ut in veteribus ex his sacratissime legibus .] Hæc est scriptura eodi-
cum nostrorum , neque habent V. Cloriani , in quibus en u sacratissime
Turneb. in aliquando putat legendum *axi* , aliquando *ostu* , aliquan-
do *regis* . sed Cuiacius malobac veteribus x. i. sac. atque . videatur li-
bro v. Obicit Guilielmus , veteribus ex his sacratissime . quod utrum
animo max. me satis facit .
4. Quæta verum atque sententiæ .] I. a. mss. nostris omnes . nam vulga-
ta , ac sententiæ . habet tamen duplicet quod publicæ & Victorius , sum-
marum sententiæ .
5. Quæta verum atque sententiæ .] Etenim istud eruit soleris-
simus Victorius alii . befont enim hanc scripturæ . I. ber S. Victoris , in
quo quæ secundo cala . Pal. quartus , qui , in asiferend. cala . Fabr. ubi
nunciando cala . ceterum nondum . videatur locus perinat . nam La-
tine us laudat , tuaverant ; & sic loquitur ple . Tullius lib. 11 . de of-
fic. c. 5 . Illudque . plim aliquando divinatæ . Not s . in Catullum lanus
Doula filius can . 2 . cuius imma . ura morte . infinem alimnum am . le-
rum . M. & ac Gra . æ . ego vero æqualem eximum . Vulgarit hod e .
quis in casum merita .
6. Ne uilitate .] Pal. quartus . Nouela . Fabr. Nouela S V &
nouela unde Gu . alimni facit , uere uita . Turnebus autem illud nouela
esse posse vocem . plam . qua tunc loquebantur ; cum ab his etiam *ni-
gule* pro uobis dictum esse annotetur .
7. Itaque ut ita cedat .] Ita nostris libri , & publica-
ti per Victorium . verum Turneb. an . cedant .
8. Tempore ad dicit .] Debetor editioni Turnebianæ nam al . & , ut
& mss. nostræ , addet nullo . nullo Sre . h . Pigh. us lib . 11 . Factorum ma-
lebat adhuc . nouela . transposita . alio die ad . quod loqui . videatur de
ser . s . concep . vit .
9. Itaque ut committit .] E . & istud ab eodem ceteræ enim , Idque ne
non .
10. Ad locum .] Haud aliter mss. nostris alio-

ramque . Turnebus . amen malebat ratione . nisi velimus idem valere
alterum .] Pal . ta . præca ; ut atatem , aliaque .
11. Divinorum alii sacerdotis .] Sic Aldi vetus . nam Victor na ,
Turneb. ana . rem mss. nostris quatuor . excedant illud alii .
12. Quod utrumque .] Quod esset in membranis S. Vi-
ctoris . fatidicorum , legebat G . elmius Janaticorum .
13. Ut auspiciis postea .] Kumb . postea contra mss. & edd . Ge-
lie in us , licet solet vulg . probari à I . Scalg in Coniectaneis ad Var-
ronem . iussit . nos videte num legendum sic . *hospita aut p . fca* .
14. Divinorum ritus .] Claud . Pute . nus malebat *divinorum* .
15. Quaque auguri inusta .] Quod enim
esset , dira & inusta defigere . mel us alii scribunt : *visiosa* , *dira defixerit* ,
hoc est ; dixit . *Defigere* dicitur aliquem , incantationibus , maleficis
herbis & aliis veneficiis sagæ . cedantur . hoc est ; *non est regis* .
deest p . fca . At verba *defigere* aut imagines quid sit necio Salmæ .
16. Vitiosa dira defixerit .] Lipsius lib . v . Epistol . quæst . cap . 11 . arbi-
tratur scriptum antiquitus . *dira defixerit* . neque enim heic apum v . dicitur
defixerit . at mihi videtur aptissimum . conlatur modo ad hunc locum
summus ille Criticorum Turnebus .
17. Vitiosa inustaque sunt .] Obiectus sum libr . s . ineditis , in quibus
hæc lectio ; probatque etiam præ . siglato , *visiosa* . Turneb .
18. Indecus fœderis .] Mel us istud longe quàm quomod . olim vul-
gati . iudicet ut sunt ; aut mss . non sunt ; qui error inde ortus . quod vir-
gula . iaceret super b . narum numerum . videatur Turneb .
19. Si senatus iussit .] Mss . nostris omni . iussit sicque editi à Turne-
bo ; antiq . a . lictiles .] scribendi . rat one .
20. Qui defigere .] Turn . *delesti* . raptèque . veter . pronun-
tiatione ; etiam non neget in m . suo esse *cl . p . fca* ; quod ipsum probat
Scaliger ad Varro . nem . Fabr . favat scripturæ mediæ . nam Pall .
& S . Victoris ; qui *defigere* .
21. Quæta ne que agrum consecrat .] Claud . Pateanus delendum
putabat , *Quæta* , translatum ex interpretatione Platonis , quæ infra
sequitur .

... argenti, & horis sacrandi medus esto. Sacra privata; popu-
 las, manente. Deorum manentis iura, sancta sunt. Hos vero
 datus, divos habentes. 1. Summum in alios lustrumque minimum.
 ATT. Conclufa quidem est ea de tam magna lex, sane quam
 brevi: & ut mihi quidem videtur, non multum discre-
 pat ita constitutio religionum à legibus Numæ, nostrisque
 moribus. M. An censet, cum in illis De republica libris
 peritus dicitur Africanus, omnium rerum pub. no-
 stram veterem illam fuisse optimam, non necesse esse op-
 timæ reip. leges dare consentaneas? ATT. Immo prorsus
 ita sentio. M. Ergo ad exspectate leges, quæ genus illud
 optimum reip. continent? & si quæ foris à me hodie ro-
 gabuntur, quæ non sint in nostra rep. nec fuerint, tamen
 erant scilicet in more majorum: qui tum, ut lex, valebas. ATT.
 Suae igitur, si placet, istam ipsam legem, 4. ut ego, UR.
 si rogas, possim edicere. M. An tandem, Attice, non
 est edicturus aliter? ATT. Prorsus majorem quidem rem
 nullam scilicet aliter, in minoribus, si voles, remitto in
 hoc tibi. 5. M. Atque mea quidem sententia est. At ne lon-
 gum fiat, videte. ATT. Utinam quidem, quid enim agere
 malumus? M. Cæsi jubet lex adire ad deos, animo videlicet,
 in quo sunt omnia: nec tollit castimoniam corporis: sed
 hoc oportet intelligi, cum multum animus corpori præ-
 stat; obiecteturque, ut & casta corpora adhibeantur, multo
 esse in animis id servandum magis. nam illud vel alperfo-
 ndæque, vel dierum numero tollitur; animi labes nec diu
 turritate vanescere, 7. nec annibus ullis elui potest. Quod
 autem pietatem adhiberi oportet, ubi ubi jubet, significat, pro-
 bitate gratam esse deo; sumtum esse removendum, quid
 est enim cum paupertatem divitiis etiam inter homines
 esse æqualem velimus, cur eam, sancti 3. ad sacra addito,
 deorum aditu arceamus? præsertim cum ipsi deo sibi
 minus gratum futurum sit, quam non omnibus patere ad
 se placandum, & colendum viam. 9. Quod autem non ju-
 dex, sed deus ipse iudex constituitur; præsentis pœnæ
 metu religio confirmari videtur. Suisque deos aut vivos,
 aut alimigenos colit, consilium non habet religionum, & ig-
 notas 10. castimonias. non à sacerdotibus, non à patribus

acceptos deos, ita placet coli, si huic legi paruerunt ipsi.
 Patrum delubra esse in urbibus censeo: nec sequor magos
 Perfarum; quibus auctoribus Xerxes inflammasse templa
 Græciæ dicitur, quod parietibus includerent deos, quibus
 omnia deberent esse patentia, ac libera, quorumque hic
 mundus omnis templum esset, & domus. Melius Græci,
 atque nostri, qui, ut augerent pietatem in deos, eisdem
 illos, quas nos, urbes incolere voluerunt, adert enim hæc
 opinio religionem utilem civitatibus: siquidem & illud
 bene dictum est à Pythagora, doctissimo viro, tum maxime
 nos, & pietatem; religionem versari in animis, cum rebus
 divinis operam daremus. 11. & quod Thales, qui sapientissi-
 mus in septem fuit, homines existimare oportere, omnia qua
 conerentur, deorum esse plena: fore enim omnes castiores,
 12. veluti qui in fanis essent maxime religiosi, est enim
 quadam opinione species deorum in oculis, non solum
 in mentibus. Eandemque rationem luci habent in agris.
 Neque ea, quæ à majoribus prodita est cum dominis, tum
 famulis, posita in fundi, villæque conspectu religio La-
 rum, repudianda est. Jam risus familia parvumque icvare,
 id est (quoniam antiquitas proximè accedit ad deos) à diis
 quasi traditam religionem tueri. Quod autem ex hominum
 genere consecrator, sicut Herculeum & ceteros, coli lex
 jubet, indicat omnium quidem animos immortales esse,
 sed fortium, deorumque divinos. Bene vero, quod
 Mens, Pias, Virtus, Fides, consecratur manu: quæ tam
 omnium Romæ dedicata publicè templa sunt, ut illa qui
 habeant (habent autem omnes boni) deos ipsos in animis
 suis collocatos putent. * Nam illud vitiosum Athenis,
 quod, Cylonio scelere expiato, Epimenide Crete suadente,
 fecerunt Contumelia fanon, & Impudentia, virtutes enim
 non vitia consecrare decet. 13. Araque vetus fiat in Palatio,
 Fabri: & altera Eiquiliis, 14. Mala Fortuna, detestaturque.
 quæ omnia ejusmodi repudianda sunt. Quod si fingenda
 nomina, 15. Vicepota potius vincendi atque potiundi, 16. Ita-
 tallandique cognomina, Statoris, & Invicti Jovis: rerum-
 que expectandarum nomina, Salus, Honoris, Opus, Victoria; 17.
 quoniamque expectatione rerum bonarum erigitur ani-

LIII 3 mus,

1. Summum in alios lustrumque minimum. Pal. quart. Insuperque. S. Vict.
 & lustrum & lustrum. Lucius inest voci sumptum.
 2. In tam magna lex. Sane quam brevis. Ita Aldi veteris editio, nisi
 non addidit cetera brevis, unde parabat G. elmius edendum, brevis
 h. e. mihi. V. Victorius publicavit, breviter, omisitque jam, quod nec
 in Turnebiano. retinui ego quod extaret in Palatin. quart. effertur
 in ceteris, altera magna. ubi aperte videntur elementa ejusdem vo-
 cæ.
 3. Ergo ad exspectate leges. Redoxi veterem scripturam Aldi. nam
 Victor Turnebus. Camerac. & Suermii. Broti editiones, exspectat: ne-
 que ausus fuisset mutare, nisi viderem meam in Aldi n. ultima. pro
 quæ rationem nimium nolim pugnare; imò ne rixari quidem.
 4. Urge vt ei rogas psum edicere. Libuit ita scribere quod in-
 de etiam putarem lectionem vulgatam. ut ego vt ei ty rogas,
 quod extat quidem in Pal. tert. sed relinquitur alii in quibusvis egi, &
 de rege.
 5. M. Atque mea quidem sententia est. Turnebus hæc adhuc relin-
 quit Attico. non video tamen quam apposite. imò ne quidem quomo-
 do & rancuà Tullio; supiciorque ætri buenda Quinæ. certe nisi Pall.
 dicitur nomen ejus præposuere infra illis, Ut nam quidem; recteque
 factum, inde magis inducor quod Cicero nferat: *Am ne longum fiat,
 videt; non videt, ut debebat sibi Attico responsurus. Pal. tert. repetit
 sententia, Atque quidem mea sententia est. ut adhuc fortasse reicribi debeat:
 2. Atque quidem mea sententia est. nam quartus ferè habet, Atque hæc mihi
 est quæ sententia.*
 6. Casta corpora adhibeantur. Est à libris nostris antiquis, item Vict.
 & Turn. editionibus priores, casti corpora adhibeantur.
 7. Non dubitavi admittere id quod sententia om-
 ninis requireret vulgari: castaibus; quod quidem in Pal. tert. verum
 quartus. Fabr. S. Vict. dicitur amantibus.
 8. Ad sacra addito. Habent & illud idem l. bri editi scriptique, nisi
 quod Turneb. an hæc pro vulgata, quæ adhibet.
 9. Quod autem non iudex. Per se non displicet scriptura Pall. & Fabr.
 ad hunc iudex.
 10. Castitas non à sacerdotibus, non à patribus acceptis. Describit placet
 ad. Secutus tum, quod reperitur in suis Victorius ac Turnebus. se-

lummodo distinctio nostra est. quam tamen, ita me Deos amet, vix
 intelligo. quare hæreo adhuc hæreo. vulgata habebat: *castimoniam etiam
 sacerdotibus. nam à patribus acceptis, & noq. e aliter Aldi vems, quam
 quod ea; esse sacerdotibus: proposit ad manu scriptos nostrorum quibus,
 castimoniam nisi sacerdotibus. nam patribus acceptis, & Tu. Mezerce, tu Gu-
 itherio, et R. galis. incurrere.*
 11. Et quod Thales, qui, &c. Lamb. & quod à Thale; sed nullo suste-
 nante nisi si quid morandum, malissem, & quid Thales &c.
 12. Veluti qui in fanis essent maxime religiosi. Retinui Lambinia-
 num, natum è conjectura Turnebi, veluti qui in fanis essent, maxime re-
 ligiosos. vulgata sine sensu; veluti qui in fanis essent maxime religiosi, quod
 & in Pall. tert. nam quart. castiores quædam esset vel gustus, exclusis
 ceteris.
 13. Araque vetus fiat in Palatio Fabri. Pal. quart. Araque vetustissi-
 ma est Palatio Fabri.
 14. Mala fortuna, detestaturque. qua omnia ejusmodi. Nisi i adjuvant
 hæc membranz nostræ. nam Pal. tert. hæc à vulgato, quartus vero le-
 g. 1. detestaturque huiusmodi repudianda sunt. S. V. Q. detestaturque omnia que
 modi rep. nec aliter Fabr. nisi quodis, detestaturque v. deator Turneb. lib.
 XIV. cap. 6.
 15. Vicepota. Verbi huius restituitio, debita Errii Memmii l. bri:
 qui eam communica vit Nicolao Fabri, à quo prim. in prodita fuit in
 Notis ad Senecam de Morie Claudii. exinde & Iacobus Schegk us
 idem conjecit. Premesso Oblervat. Epist. l. I. Nor. de voce illa multa
 quæ ad eundem Senecam in animadversionibus nostris ante lustra
 bis duo.
 16. Itatallandique. Adhuc mod. cas expectat manus h. e. locat. Mem-
 mus est bro exhibuit statand, sed non satisfacit, non magis quam
 Schegkiana conjectura Itatallandique. in voce enim tam plana non ita
 hærent librarum, aut tam longe diverunt. Pal. tert. hæc à vulgata, ut &
 Fabr. nisi quod in littera statand, quartus habebat, statand. cor-
 dex S. Victor. statand. ex quo fingebat G. elmi. no. ite. & An. sen-
 bi sed alimlaguare non sanator itud voluit.
 17. Quomamque expectandas. &c. Arrogat conjecturam hæc fide
 Lambinus, quomodo tamen dudum antea ed. erat Petr. Victor. vul-
 gata; quæ tam quædam est quæ & in m. n. nollet.

mus, rectè etiam à Calatino Spes consecrata est: Fortunaque sit: vel *Huiusce diei*, nam valet in omnes dies: vel *Respirans*, ad opem ferendam, vel *Fortis*; in quo incerti calus significatur magis, vel *Primigeniam*, 2 à gignendo comes. tum.

Desunt pauca.

* *Feriarum* festorumque dierum ratio in liberis requiem habet litium, & iurgiorum: in servis, operam, & laborum: 3 quas compositor anni conferre debet 4 & ad perfectionem operum rusticorum. quod tempus, ut sacrificiorum libamenta serventur, forasque pecorum, quæ dicta in lege sunt; diligenter habenda ratio intercalandi est. quod institutum peritè à Numa, posteriorum pontificum negligentia dissolutum est. Jam illud ex institutis pontificum, & haruspitum, non mutandum est, quibus *hostium* immolandum cuique deo, cui maioribus, cui lactentibus, cui maribus, cui feminis. 5 Plures autem deorum omnium, singuli lingularum sacerdotis, & respondendi juris, & 6 continentiarum religionum facultatem afferunt. Cumque *Vesta*, 7 quasi focus urbis, Græco nomine est appellata (quod nos propè idem Græcum interpretatum nomen tenemus) complexa sit; ei colenda virgines præfint, ut advigiletur facilius ad custodiam ignis, & sentiant mulieres 8 in natura femininarum omnem castitatem pati. Quod sequitur verò, non solum ad religionem pertinet, sed etiam ad civitatis statum, ut sine iis, qui sacris publicè præstant, religioni privata satisfacere non possint. 9 continet enim, reip. consilio, & auctoritate optimatum semper populum indigere. *Descriptioque sacerdotum*, nullum iustè religionis genus prætermittit, nam sunt ad placandos deos alii constituti, qui sacris præstant sollempnibus; ad interpretanda alii prædicta vatum; neque multorum, ne esset infinitum, 10 neque ut ea ipsa, quæ suscepta publicè essent, quibusquam extra collegium noveret. Maximum autem & præstantissimum in rep. jus est *augurum*, & cum auctoritate conjunctum, neque verò hoc, quia solum ipse augur, ita sentio, sed quia sic existimare nos est necesse. Quid enim majus est, si de jure quaerimus, quam posse à summis imperiis, & summis potestatibus 11 comitiatus & concilia,

vel instituta dimittere, vel habita rescindere? quid gravius, quam rem susceptam dirimi, 12 si unus augur AZURUS dixerit? quid magnificentius, quam posse decernere, ut magistratu se abdicent consules? 13 quid religiosius, quam cum populo, cum plebe agendi jus, aut dare, aut non dare? quid legem, si non jure rogata est, tollere? 14 ut Teianum decreto collegii, ut Livias, consilio Philippi, consulis, & auguris: 15 nihil domini, nihil foris per magistratus gestum, sine eorum auctoritate posse cuiquam probari? ATT. Agè, jam ista video, fateorque esse magna: sed est in collegio vestro inter Marcellam, & Appium, optimos augures, magna dissensio. nam eorum ego in libris incidi: cum alteri placeat, aut pigre à ista ad utilitatem esse resp. composita; alteri disciplina vestra 16 quasi divinare videatur profus posse, hæc tu de re, quæro quid sentias, M. ego ne divinatio, quam Græci *εὐρανομία* appellant, esse censeo, & huius hanc ipsam partem, quæ est in avibus, 17 certique signis disciplina nostra, quod cum summos deos esse concedamus, eorumque mente mundum regi, & eorumdem benignitatem hominum consulere generi, & posse nobis signa rerum futurarum ostendere, non video cur esse divinationem negem. Sunt autem ea, quæ potius, ex quibus id, quod volumus, efficitur, & cogitur. Jam vero per multorum exemplorum & nostra est plena resp. & omnia regna, omnesque populi, cunctaque gentes augurum, prædictis multa increduliter vera cecidisse 18 neque enim Polæti, neque Melampodis, neque Mopli, neque Amphiarai, neque Calchantis, neque Heleni tantum nomen fuisset, neque tot nationes id ad hoc tempus retinissent, 19 Arabum, Phrygum, Lycaonum, Cithum, maximeque Efidarum, nisi *vestitus* ea certa esse docuisset: nec verò Romulus noster auspicio urbem condidisset, neque Attiæ Navii nomen memoria foret tam diu, nisi hi omnes multa ad veritatem admirabilia dixissent. Sed dubium non est, quin hæc disciplina, & ars augurum evanescent jam & vestitus & negligentia. Itaque neque illi assentior, qui hanc scientiam negat unquam in nostro collegio fuisse: neque illi, qui esse etiam nunc putat. quæ mihi videtur apud majores fuisse dupliciter, ut ad resp. tempus nonnumquam, ad agendi consilium sapientissimè pertineret. A. Credo, hercle,

1. *Vel huiusce diei.* Valebat huiusque diei, id est uniuscujusque diei; de quo plura multa libro de Form. lib. Trifonius, qui consulat. *Huiusce* nomen est in Pal. lect. & Fab. item editis à Victorio & Turneb. nam priores & posteriores hæcque diei.
2. *Aggignenda comit.* tum. Ita duo em. nisi nisi quod si jussit m. *suos* non videret Turneb. vulgata. *im. est.* quod Aldus. Junior annectit sequentibus, hoc modo: *tum est feriarum, &c.*
3. *Quas compositor anni.* &c. Hinc quoque scripturæ accedit Pal. quart. publicat. *compositor anni.* ad eundem P. Vict. Var. lect. lib. xxxv. cap. 6.
4. *Et ad perficiendum op. rusti.* Est ab eodem quarto, item Francisci Fabricii lib. vulgatas & perfect. Vict. & Turn. ad pres. sine copula antecedenti.
5. *Plures autem Deorum omnium, singuli lingularum sacerdotis.* &c. I. p. huius lib. 2. c. 11. Ant. q. lectionem putat locum macrum, interponendumque, omnium pontifices singuli. sed potest *div. t. s. u. g. i. s.* intelligi, *sacerdotis.*
6. *Continentiarum religionum.* Est ab antiquo codice Pauli Manucii, quippe vulgata recepta lectio, *continentiarum.* 3 quod utrunque explicat Turneb. idem noster Lipsius divinam *com. fide* continentiarum vel g. ingentent. Pal. noster quart. habet, *continentiarum.*
7. *Quasi focus urbis complexa sit.* Ita editio Turnebi, & alludunt aliquot non antiquiores tamen, *focus urbis complexa*, quomodo item existat in Victor nam lectio communis, *focus urbis complexa sit.*
8. *In natura fem. naturam omnem castitatem pati.* Longè studiano venustus illo Turneb. per, licet probatam Lambino, Aldoque Nepoti, quid quod si sit existat in omnibus membranis nostris. olimque coss. tantum *Deum casti pati.*
9. *Continet enim, reip. consilio, & auctoritate optimatum semper populum indigere.* Petri Vict. editio, R. P. quod & in Pal. lect. Turn. tempus quod & alii fecerunt nostrorum istud, est in olim impressis, agnoscentque missi castiores.
10. *Neque ut occipit &c.* Lamb. anquam si locus esset defectuosus, adject. de suo, neque pauca in librum, ut ea. Phuy l

11. *Comitiatus & concilia, vel instituta, &c.* Nam aliter fore missi noverit proferanturque. V. C. ac Turneb. male, vulgata: *comitiatus & concilia vel instituta.*
12. *Si unus augur AZURUS dixerit.* Id est, diem. sic & Victoris codex, repræsentanturque V. Victoris ac Turnebur, qui tamen mala sit. ALIO DIE; quod ipsum lectum contextu in olim Lambinus, contra missi qui si habeant ab priores, accedunt vulgatas aliter.
13. *Quid vel gignens.* Palat. quart. *regina.* nam forte, ex decorata scribendi ratione.
14. *Ut Teianum decreto collegii.* Ita missi, quos citat Franciscus Fabricius anno Cicero'sis: IX. inquit Golielmus, & accedunt antiquiores, in quibus, *ut iam;* quomodo olim vulgati. Critici de hæc inculcaverunt. Petrus Pithæus lib. 2. Advers. lib. sec. cap. 2. emendat Teianum seu Teianum. rationes ejus ibidem videntur.
15. *Nihil domini, nihil foris.* Pal. & Fabr. nihil familia. ex quo facile fiat, nihil familia ut volebat Golielmus.
16. *Quasi divinare videatur profus posse.* Sic editio Victoris. nam priores divinari. Turnebus abjecti profus 2 quod nec in codice S. Victoris habet tamen Palat. tert. nam quart. *quam divinatis videtur profus esse posse.* & verò quasi divinatio, habet item Fabr.
17. *Ceterique signa disciplina nostra 2 quod cum summis Deis esse censeamus.* &c. Pall. item S. Victor. & Fabr. mirè abeunt hæc scriptura. nam tert. & Fabr. servat primum, *signa que disc.* quart. *signa que disc.* S. Vict. *signa que disc.* deinde concorditer rejiciunt quod cum sum. denique non agnoscunt *Deis.* mox etiam nullus eorum admittit vocem *benignitatem.* Victor. & Turnebus si ent: ideo forsitan, quod nihil ex suis scriptis eruerent vulgata lectione melius.
18. *Neque enim Polæti, neque Melampodis.* Ita reformavit Victorius; cum prius fuisset *Polæti.* non dubio quin ex veteri libro ad nostrum tamen omnes quaestor. & Turnebi, habent, *Phrydi.* v. deurne revocandum?
19. *Arabum, Phrygum.* Harum duarum gentium loco esse in nostris vel *Adparigum,* vel *Adparangum.* ut Arabes isti forsitan hujus non fecerit cl. 1516.

herede, ita esse, istique rationi potissimum assentior. Sed
 cetera. m. 1. Reddam vero, & si potero, brevi. Se
 quitur enim de *jure belli*: in quo & suscipiendo, & gerendo
 & deponendo, *ius* ut plurimum valet, & *fides*: horumque
 ut publici interpretes essent, lege sancimus. Jam de *haru-
 m* religionis, de expiationibus, & procurationibus satis
 superque in ipsa lege dictum puto. A. Assentior, quoniam
 omnis haec religio versatur oratio. M. At vero quod se-
 quitur, quomodo aut tu assentiar, aut ego reprehendam,
 sane quaero, Tite. A. Quid tandem id est? M. De nocturnis
 sacrificiis mulierum. A. Ego vero assentior; excepto praeter-
 ita in ipsa lege sollemni sacrificio, ac *publido*. m. Quid
 ergo, & *Jacobus*, *Eumilprideque* nostri, & *augusta* illa
 mysteria, siquidem sacra nocturna tollimus? non in po-
 pulo R. sed omnibus bonis, simisque populis legis da-
 mus. A. Excipis, credo, illa, quibus ipsi immatiurimus.
 M. Ego vero excipiam. Nam mihi cum multa eximia, di-
 gna que videntur Athenarum petuisse, atque in vita ho-
 minum attulisse, tum nihil melius illis mysteriis, quibus
 ex agresti, ammanique vita, ex cultu ad humanitatem &
 mitigari sumus: intraque, ut appellantur, ita re vera prin-
 cipis vite cognovimus: neque solum cum *laetitia* *verendi-
 tatem* accepimus, sed etiam cum *spe meliore moriendi*.
 Quid autem mihi disciplicae, innocentes poëtae indicant
 comici. Quae licentia Romae data, quidnam egisset ille,
 qui in sacrificium cogitatae libidinem intulit, quo ne im-
 prudentiam quidem oculorum adici fas fuit? & Tu vero
 istam Romae legem rogato, nobis nostras ne ademeris.
 M. Ad nostram legit revertor: quibus profecto diligentissi-
 me sanendum est, ut MULIERUM FAMAM MULTO
 M. oculis LUX CLARA CUSTODIAT intuenturque eo-
 rum Ceteri, quo Romae intantur. Quo in genere veteri-
 tatem majorum senatus vetus auctoritas de Bacchanalibus,
 & consilium exercitui adhibito, quaestio, animadversioque
 declarat. Atque omnia nocturna, ne nos dantiores forte vi-
 deamus, in media Graecia Diagondas Thebanus lege pe-
 petua sustulit. Novos vero deos, & his colendis nocturnas per-
 tigationes sic Aristoph. facetissimus poëta veteris comediae,
 rexit, ut apud eam Sabazius, & quidam alii dii peregrini
 judicari, & civitate ejiciantur. Publicus autem sacerdos,
 imprudentiam consilio expiatae metu liberet; audaciam
 in admittendis religionibus scedis damnet, atque impiam
 judicet. Jam *ludi publici*, quoniam sunt cavea, circoque
 diviti, & sint corporum certationes, cursu, & pugilatione,
 lustratione, cursu, & equorum usque ad certam victo-
 rum circo constitutis: cavea, cantu, voce, ac seditibus, &
 tibibus, dummodo ea moderata sint, ut lege praescribitur,
 assentior enim Platoni, nihil tam facile in animos teneros, ac
 que mollis influere, quam *varios canendi sonos*. quorum dici
 vix potest quanta sit vis in utramque partem. Namque
 & incitat languentis, & languescit excitatos, & tum
 tenuit animos, tum contrahit; civitatumque hoc multa-
 tum in Graecia inest: ut antiquum vocum servare modum:
 quorum mores lapsi ad molliorem, pariter sunt immutati
 cum cantibus aut haec dulcedine, corruptelaque depravati,

ut quidam putant: aut, cum servitas eorum ob alia vitia
 cecidisset, tum fuit in auribus animisque mutatis etiam
 huic mutationi locus. Quamobrem ille quidem sapientissi-
 mus Graeciae vir, longeque doctissimus, valde hanc labem
 veteretur, negat enim *mutari posse muscas leges sine mutatione
 legum publicitarum*. Ego nec tam valde id timendum, nec
 pianè contemnendum puto. Illa quidem, quae solebant
 quondam compleri servitate jucunda Livianis, & Navianis
 modis, nunc ut eadem exsultent, cervicis, oculosque
 pariter cum *trudorum flexionibus* torqueant. Graviter
 olim ista vindicabat verus illa Graecia, longè providens,
 quam *sensim* perniciis illa ipsa civium animos, malis studiis,
 malisque doctrinis *repenti* totas civitates everteret: si quid-
 è illa levera Lacedaemon nervos justis, quod plures quam
 septem habere: 7 in Timothei fidebus dem. Deinceps in
 lege est, ut de ritibus patriis *colantur optimi*: de quo cum
 consulerent Athenienses Appolinem Pythium, quas potis-
 simum religiones tenerent, oraculum editum est. *HAS,
 QUAE ESSENT IN MORE MAIORUM*. Quò cum iterum
 venissent, majorumque morem dixissent saepe esse muta-
 tum, quae *visissent* quem mortem potissimum sequerentur
 & *voris*: respondit OPTIMUM, & profecto ita est, ut *id
 HABENDUM SIT ANTIQUISSIMUM ET DEO PROXI-
 MUM, QUOD SIT OPTIMUM* *Siperos sustulimus*, nisticani, quò
 ad paucos dies propriam *idax* Matris excepimus, implet
 enim superstitione animos, & exhaurit domos. *Sacrilegio*
 poëna est, neque ei soli, qui sacrum abstulerit, sed etiam
 ei, qui sacro commendatum, quod & nunc multis fit in
 fanis. Alexander in Cilicia deponit *is* apud Solos in de-
 lubro pecuniam dicitur, & Atheniensis Cluhenes Junoni
 Samiae, civis egregius, cum rebus timeret suis, filiarum
 dotes credidit. Sed jam de perjuriis deinceps nihil sanè
 hoc quidem loco disputandum est. *Denis* impiine placare
 audeant deos: Platonem audiant, qui vetat dubitare, qua
 sit mente futurus Deus, cum *vir nemo bonus ab improbo se
 donari velit*. Diligentia votorum satis in lege dicta est, &
 voti sponsio, qua obligamur deo. poëna vero *violanti reli-
 gionis* justam reculationem non habet. Quid ego hic sceler-
 atorum utar exemplis? quorum sunt plena tragœdia, quae
 ante oculos sunt, ea potius attingantur. Etsi haec commemo-
 ratio vereor ne supra hominis fortunam esse videatur:
 tamen, quoniam mihi sermo est *apud eos*, nihil reticebo:
 velimque hoc, quod loquar, diis immortalibus gratum
 potius videri, quam grave. Omnia tum perditorum civium
 scelere, discessu meo, religionum jura polluta sunt: vexati
 nostri Lares familiares: in eorum sedibus exadificatum
 templum Licentiae: pulsus à delubris *is*, qui illa servarat, &
 Circumspicite celeriter animo, (nihil enim attinet quem-
 quam nominari) qui sint *verum exstus consecuti*. Nos, qui
 illam custodem urbis, omnibus ereptis nostris rebus, ac
 perditis, violari ab impiis passi non sumus, eamque ex
 nostra domo in ipsius patris domum detulimus, & iudicia
 senatus, Italiae, gentium denique omnium, conservatae
 patriae consecuti sumus. quo quid accidere potuit homini
 praecelarius? 12 Quorum scelere religiones tum prostratae,

L. III 4 211

1. Reddam vera, & si potero, brevi. Pall & Fabr. amplius, & ipsa f. p. SV. & si potero. G. h. m. ut inde format, vero, & id si potero lo. r.
 2. Romulique nostri. V. Victorius edidit, vestri sed alterum exha. n. n. d. h. s. l. p. u. s. & Turneb. neque aliquid habet vitii.
 3. Invenit poëtae indicant comici. Nihil variae nisi. nostri nisi quod quaerit abicit. malo stem ex. d. l. s. f. e. p. o. e. Turneb. improf. h. g. h. u. e. V. Victorius in n. d. m. m. h. h. i. t. a. t. i. a. t. i. v. l. g. a. t. i. q. u. i. d. q. u. i. d. e. g. g. a. n. t. u. s. L. a. m. b. i. u. s. t. a. e. a. m. v. o. c. a. t. u. s. i. l. l. u. d. g. e. n. u. s. c. o. m. i. c. a. n. t. q. u. o. d. n. e. m. i. n. i. f. e. r. t. f. a. b. u. l. i. s. i. n. s. i. n. j. u. r. i. a. m. t. a. n. t. u. m. m. e. m. o. r. a. s. v. e. t. e. r. u. m. r. e. p. e. t. e. n. e. a. n. t. v. d. e. a. n. t. e. m. T. u. r. n. e. b. u. s. l. i. b. x. i. v. A. d. v. e. r. s. i. c. 6.
 4. Terebra Roma istum legem rogato. B. C. h. o. r. o. g. a. t. i. s. n. o. n. e. s. t. i. n. P. a. l. l. q. u. a. i. t. o. & c. e. t. e. r. n. o. n. d. i. p. h. e. c. c. i. n. i. m. s. e. d. t. a. m. e. n.
 5. Sint enim certationes. P. a. l. l. a. q. u. a. r. e. f. a. c. i. e. r. u. t.
 6. Languescit excitatos. M. a. l. l. e. t. l. a. n. g. u. e. r. e. f. a. c. i. C. E. P. l. u. r. e. a. n. o. s.
 7. In Timothei fide bus dem. H. o. c. a. u. d. e. m. m. o. d. o. T. u. r. n. e. b. i. d. v. u. l. g. a. t. a. v. o. c. e. n. o. s. t. u. r. i. d. e. m. o. r. u. m. q. u. o. d. & i. n. P. a. r. i. s. c. e. r. t. q. u. a. r. e. n. i. h. i. l. h. a. b. e. t. f. i. n. g. u. a. m. V. V. i. c. t. o. r. i. u. s. n. o. n. a. g. n. o. s. c. i. t. d. e. m. i. c. o. n. t. e. n. t. u. s. s. o. l. o. i. n. d. i. c. i. q. u. o. d. & i. n. e. d. i.

tion e Victorii cum asterisco Lamb. nus suo arbitratu finxit, sedibus in-
 cidi hoc est feliciter solvere nodum Gordium.
 8. Apud Solos. Sic Turneb. vulgata Solens quod & in Victoriana;
 neque aliter certe ac quare. Seleph S. Victoris Seleph. Guilielmius con-
 jicit apud Solens.
 9. Quam mihi sermo est apud eos. Ita Turneb. vetustitatem Guilielmi-
 nam Pal. De. r. quod & in Victorinis. hodie ferè excidit apud eos,
 ex conjectura Ranconetti; sed non necessariò.
 10. Circumspicite celeriter animo. Stabilis hanc lectionem Victo-
 rius lib. xxxi. Var. lect. cap. 22. prius erat: et amantissimi: hanc celeriter
 animo.
 11. Iudicia Senatus Italiae, &c. Frustra hec mutata quaedam addita-
 que cupit Lambinus omnia sana sunt.
 12. Quorum scelere, &c. Tertius hujus periodi emendatio debita Vi-
 ctorio ac Turnebo, antea legebatur: qui scelere, &c. illa d. s. i. t. a. l. i. a. n. e. d. i. f. i. -
 g. a. t. a. j. a. c. e. n. t.

afflicteque sunt: partim ex illis distracti, ac dissipati jacenty
 r qui verò ex his & horum scelerum principes fuerunt, &
 præter cæteros in omni religione impii; 2 non solum vita
 cruciati, atque dedecore, verum etiam sepultura, ac 3 iustis
 exlegiatur caruerunt. Equidem ista agnosco, frater,
 & meritas eius gratias ago: sed nimis sæpe secus aliquanto
 videmus evadere. M. Non enim, Quinte, rectè existima-
 mus, quæ pœna divina sit: 4 & opinionibus vulgi rapimur
 in errorem, nec vera cernimus: MORTIS, aut dolore corpo-
 ris, aut luctu animi, aut offensione iudicii, hominum
 miserias ponderamus; quæ fateor humana esse, & multis
 bonis vitis accidisse: sceleris est pœna, tristis: & præter
 eos eventus, qui sequuntur, per se ipsa maxima est. Vi-
 dimus eos, qui nihil odissent patriam, numquam inimici
 nobis fuissent, & ardentes eum cupiditate, tum metu,
 tum conscientia: quid agerent, modo timentis; vicissim
 contententes religiones; iudicia perturbata ab iisdem;
 corrupta hominum, non deorum. 6 Reprimam jam, & non
 in te par longius, eoque minus, quo plus pœnarum habeo,
 quàm petivi. 7 tantum pœnam erui, duplicem pœnam esse
 divinam, quod constat & ex vexandis vivorum animis;
 & ea fama mortuorum, ut eorum exitium & iudicio vi-
 vorum, & gaudio comprobetur. Agri autem ne consecren-
 tur, Platonis prolixius assentior: qui, si modo interpretari
 poterit, his ferè verbis utitur: 8 Terra igitur, ut focus do-
 miciliorum, sacra deorum omnium est. Quævis ita ne quis ite-
 rum idem consecrato. Aurum autem, & argentum in uribus
 & prævatis, & in sanis invidiosa res est. Turn 9 ebur exina-
 ni corpore extractum, haud satis castum donavit deo. Jam as, ar-
 que ferrum, duelli instrumenta, non sani. Lignum autem
 10 quodque volueris, 11 uno è ligno dedicato, itemque lapideum,
 in delubris communitibus. Terrens ne oporitus, quam mulieris
 opus menstruum, color autem albus, præcipue decorus deo est
 tum in ceteris, tum maxime in textili. iuncta vero absint,
 nisi à bellis insignibus. Divinissima autem dona, 12 aves &
 forma ab uno pectore uno absoluta die: itemque cetera huius
 exoptata dona sunt. Hæc illi placent sed ego cetera non tam
 restrictè prædicatio, vel hominum vitu, vel subditis tempo-
 rum vicibus. Terræ cultum legniorem suspicor fore, 13 si ad
 eam tendam, ferroque furendam, superstitionis ali-
 quid accesserit. ATT. Habeo ista. Nunc de sacris per petuis,
 & de manium iure restat, M. O miram memoriam, Pom-

poni, tuam. at mihi ista exciderant. ATT. Ita credo: sed
 tamen hos magis eas res & memini, & exspecto, quod
 ad pontificum ius & ad civile pertinent. M. Verò, & aper-
 tissima sunt istis de rebus & responsa & scripta multa: &
 ego in hoc omni sermone nostro, quod ad cumque legis
 genus me disputatio nostra deduxerit, tractabo, quod po-
 tero, ejus ipsius generis ius civile nostrum: sed ita, locus
 ipse ut notus sit, ex quo 14 ducatur, quæque pars juris, ista
 non difficile sit, qui pullum modò ingenio possit moveri,
 quæcumque nova causa consultatione acciderit, ejus re-
 ttere ius, cum sacris à quo sit capite repetendum. Sed iure
 consulti siue erroris obsequendi causa, quo plura, & diffici-
 liora scire videantur: siue, quod similibus veri est igno-
 ratione docendi (nam non solum scire aliquid, artis est, sed
 quædam ars etiam docendi) sæpe, quod positum est in
 cognitione, id in infinita disputantur: velut in hoc ipso
 genere, quàm magnum illud scævola faciunt, pontifices
 ambo, & iidem juris peritissimi? Sæpe, inquit Publii
 filius, ex patre audivi, pontificem neminem bonum esse,
 nisi qui ius civile cognisset. torumque? quid ita? quid enim
 ad pontificem, de iure parietum aut aquarum, 15 aut ullò
 omnino? ergo, quod cum religione conjunctum est, id au-
 tem quantum est de sacris, credo, de votis, de feris,
 de sepulcris, & si quid ejusmodi est. Cur igitur hæc tantà
 facimus, cum cetera per pava sint? De sacris autem, quæ
 locus pater latius, hæc fit una sententia, ut consecrentur
 semper, & deinceps familiis prodantur, & ut in lege solui,
 perpetua sint sacra. Hoc uno posito, hæc iura pontificum
 auctoritate consecuta sunt, ut ne morte patrisfamilias
 sacrorum memoria occideret; iis essent ea adjuncta, ad
 quos ejusdem morte pecunia venerit. Hoc uno posito,
 quod est ad cognitionem disciplinæ sacris, innumerabilia
 nascuntur, quibus implentur jurisconsultorum libri, quæ-
 runtur enim, qui adstringantur sacris. Heredum causa ju-
 stissima est, nulla est enim persona, quæ ad vicem ejus,
 quæ vita emigraverit, propius acceda i Deinde, qui morte,
 testamentoque ejus tantumdem capiat, quantum omnes he-
 redes, id quoque ordine, est enim ad id, quod propositum
 est, accommodatum. Tertio loco, si nemo sit heres, is,
 qui de bonis, quæ ejus fuerint, cum moritur, sua cepit
 plurimum possidendo. Quarto, si nemo sit, qui ullam rem
 ceperit, de creditoribus ejus, qui plurimum servet, extre-
 ma illa

1. Qui verò ex his & horum scelerum. Est à mss. nostris & edd. Deum
 visum superiorum. nam vulgata: ex his qui immanis scelerum.
 2. Non solum vita cruciati, &c. Multa heic inopè mutat Lambinus,
 dum non assquitur mentem auctoris, quàm pluribus explicavimus ad
 illud Taciti lib. 2. Annal. c. 35. Mors inter veteres recepta, qui satis pœnarum
 adversus impudicos ipsa profectum flagitii credebant.
 3. Iusta exoptatum carum aut. Hoc quoque à Turn. & Victor. est, ne-
 que aliter nostri codices calamo exarati; præterquam quod quartus
 exequitur. olim vulgati, iustis exequi.
 4. Et opinibus vulgi. Ita recepta est lectio, magisque placet, quam
 Victor. & Turnedi quæ, ut opin. veteres nostri præterunt, ut opinio.
 &c. quæ diversitas facit, ut opiner omni no ejucendam syllabam pri-
 mam, referendamque: quæ pœna divina sit. opinibus vulgi opinio in
 trivium &c.
 5. Ardentes cum cupiditate, tum metu, &c. Sic Victor. & Turnedi
 nam vulgata tum cap. quod & in Palac. tert. quippe quartus ad huc
 videtur cupit, tates, metu, cum conscientia quæ agerent. S. Victoris codex, cum cupi-
 ditate in metu, quod fuit, item in mss. Turnebi; fugebatque ad huc
 tum cupiditatem esse, tum conscientia quod ipsum stat in in contextum
 recepit Lambinus; nec improbabat Manf. S. ephraus lib. IV. S. hidal-
 matum & nisi quod putare adhuc requiritur gemit. vom conse. contra præta-
 tam, scelerum, facinorose. minus rectè. conscientia enim verbum est am-
 biguum & tam bonam notam quàm malam.
 6. Reprimam jam, & non insequar, &c. Conjicit Turnebus sententiam
 quod illico admittit Lambinus, malè illud Reprimam animam, & non ut
 id verbi natum sit à compendiaria scribend. forma.
 7. Tantum pœnam erui dupl. cum pœna esset, &c. Obsecuro ferè fuisse
 sed obus mss. quos laudet Paulus Manutius: quibus abserit illud erui.
 sed in m. cum servet vulgata; tantum pœnam erui, dupl. cum, &c. restet
 que & in mss. nostris, nisi quod Pal. quart. mss. & habeanque item
 tantum pœnam erui dupl. cum pœna esset, &c. quæ recedat Victoriam
 quàm unà litera
 pœna erui; quomodo & habet S. Victoris, malè acque scere conje-

staneo Turnebi.
 8. Terra igitur, ut focus domiciliorum, sacra Deorum, &c. Est à Turnebi
 mss. quibus adimplantur item nostr. & exceptio quod in iustis, &c. vul-
 gata, ut focus, domicilium sacrum omnium Deorum est.
 9. Ebur exinani corpore extractum. Ita edd. olim & mss. nostri omnes
 eurentus in auro, quod tamen eodem redit. Lipsius lib. 3. Antiq. lect.
 cap. 4. item ad librum 2. Historiarum Tacita, asseverat manifeste legen-
 dum ex inani corpore.
 10. Quodque volueris. Sic mss. nostri, pro quodcumque. Turnebus
 conjicit, quod qui vel. quod recepit statim Lambinus, addita adhuc li-
 ttera f.
 11. Uno è ligno dedicato. S. Victoris antiquus liber, ead. Pall. & Fabr.
 exarati. ortus fore inde erit, quod illud dedicet, prioribus litteris mi-
 nus legete poterat libris.
 12. Aves & forma. Lectio hæc egregia debetur conjecturæ Victorij
 cum invenisset in suis habet. quod & in nostris omnibus, nam vulgata
 habent & forma.
 13. Si ad eam tendam ferroque furendam. Ita nostris, nisi quod anti-
 quo scribendi modo sub erendam. P. Manutius & Lambinus, malebant,
 subigendat. ac Gulielmus postius illud erendam, reformabat in erendam,
 bonè.
 14. Ducatur quæque pars juris. Antiquiores scripti, quæque pars juris
 ex eo Ranconeris fecit pars approbante Turnebo, antea legebantur
 ducatur quæque res & pars juris.
 15. Ut non difficile sit, qui pullum modo ingenio possit moveri, &c. &c.
 &c. Est à mss. libris, nisi quod dicit mutari in modo Turnebus, edite-
 rat Victor. ut, ut non d. ff. sit qui domo ingenti possit moveri, &c. &c.
 quod item existat in exemplari S. Victoris.
 16. Aut nullo omnino. Haud aliter mss. nisi quod ii, nulli. Turnebus
 putabat legendum aut bonum? quod statim attripit, pro auctoris ge-
 noino, Lambinus.

ma illa persona est; ut is, qui ei qui mortuus sit, pecuniam debuerit, neminem eam soluerit, perinde habeatur, quasi eam pecuniam ceperit. Hac nos à Scævola didicimus; non ita descripta ab antiquis. Nam illi quidem his verbis docebant, *in tribus modis sacris adstringi: hereditate: aut si minima partem pecuniae capiat; aut si in ior pars pecuniae legata est, si inde quippiam ceperit.* Sed pontificem sequamur. Videtis igitur omnia pendere ex uno illo, quod pontifices pecuniam sacris conjungi volunt; isdemque festas, & eximias adscribendas putant. Atque etiam dant hoc Scævola, quod est patritio: 3 ut, si in testamento deducta, scripta non sit, ipseque minus ceperit, quam omnibus heredibus relinquatur, sacris ne alligentur. In *donatione* hoc idem secus interpretantur; & quod paterfamilias in eius donatione, qui in ipsius potestate esset: approbavit, ratum est: quod eo inficiente factum est, si id is non approbat, ratum non est. His propositis, quaestiuiculae multa nascuntur: 4 quas qui intelligat, non si ad caput referat, per se ipse facile perspiciat: veluti, si minus quis ceperit, ne sacris alligetur; ac post de ejus heredibus aliquis excegerit pro sua parte id, quod ab eo, cuius ipse heres esset, praetermissum fuisset; eaque pecunia non minor esset facta eum superiore exactione, quam heredibus omnibus esset relicta: qui eam pecuniam excegerit, 5 solum sine coheredibus, sacris alligari. Quin etiam caveat, ut, cui plus legatum sit, quam sine religione capere liceat, is peras, & libram, & heredem testamenti solvat, propterea quod eo locore est, ita soluta hereditate, quasi ea pecunia legata non esset. Hoc ego loco, multisque aliis quæto à vobis, Scævola, pontifices maximi, & homines, meo quidem iudicio, acutissimi, quid sit, quod ad jus pontificium civile appetatis, civilis enim juris scientia pontificum quodam modo tollitur, nam sacra cum pecunia, pontificum auctoritate, nulla lege, conjuncta sunt. 7 Itaque si vos tantummodo pontifices essetis, pontificalis maneret auctoritas: sed & quod iure juris civilis estis peritissimi, hac scientia illa eluditis. Placuit P. Scævola, & Cornucenio, pontificibus maximi, itemque ceteris, QUI TANTUM MDEM CAPERET, quantum omnes heredes, s. c. is. l. geri. Habeo jus pontificium. Quid huc accessit ex jure civili? partitionis spatium, scriptam eoque, ut *centum nummi* deducerentur. Intra ea est ratio, cur pecunia sacrorum molestia liberaretur. Quod si hoc, qui testamentum faciebat, cavere noluisse, admonet jurisconsultus hic quidem ipse Mucius,

pontifex idem, ut minus capiat, quam omnibus heredibus relinquatur. 9 Super dicebant, qui quid cepisset, adstringi. Rursus sacri liberantur. Hoc verò nihil ad pontificium jus, & è medio est jure civili, ut *per as & libram* heredem testamenti solvant, & eodem loco res sit, quasi ea pecunia legata non esset, si is, cui legatum est, stipulatus est id ipsum, quod legatum est, ut ea pecunia ex stipulatione debeat, 10 sitque ea [non alligata sacris, Venio non ad manum jura, qua majores nostri & sapientissimi instituerunt, & religiosissime coluerunt. Februario autem mense, qui tunc extremus anni mensis erat, mortuis parentari voluerunt: quod tamen D. Brutus, ut scriptum à Sestimo est: Decembris facere solebat. Cuius ego rei causam etiam mecum quaerere, Brutum reperiebam idcirco à more majorum discesse, (nam Sestimum video causam, cur is vetus institutum non servavit, ignorare. Brutum autem majorem nostrorum institutum temere neglexisse, non sit verisimile) doctum hominem sanè; cuius fuit Accius per familiaris:) sed mense, credo, extremum anni, ut veteres Februarium, sic hic Decembris sequebatur. *Hestia* autem maxima parentari, pietatis esse adjunctum putabat. Jam tanta religio est sepulcrorum, ut extra sacra, & gentem, inferri fas negent esse: idque apud majores nostros A. Torquatus in gente Popilia iudicavit. Nec verò tam *denicales*, quæ à nece appellatae sunt, 12 quia residentur mortui, quam ceterorum caelestium quieti dies, festis nominantur, nisi majores eos, qui ex hac vita migrassent, in deorum numero esse voluissent: eas in eos dies conferre 12 jus, quibus neque ipsius, neque publicæ festis sint. totaque hujus juris compositio pontificalis magnam religionem, & ceremoniamque declarat. Neque necesse est edisseri à nobis, quæ *funis funesta familia*, 13 quod genus sacrificii Latæ vervecibus fiat; 14 quemadmodum os rejectum terræ obtegatur; quæque 15 in porca contracta iura sint; quo tempore incipiat sepulcrum esse, & religione teneatur. 16 At mihi quidem antiquissimum sepulturae genus id fuisse videtur, quo apud Xenophonem Cyrus utitur, reddidit enim terræ corpus, & ita locatus, ac situm, quasi *experimento* matris obducitur. eodemque in eo sepulcro, 17 quod procul ad fontis aras, regem nostrum Numam conditum accepimus, gentemque Corneliam usque ad memoriam nostram hac sepultura scimus esse usam. C. Marj filias reliquias apud Aenieta, dissipari iussit Sulla victor, acerbiore odio incitatus, quam si tam sapiens fuisset, 18 quam fuit vehemens, quod haud scio an timens suo corpori posse

LIII 5

1. *Tribus modis adstringi hereditate, &c.* Secuti sumus editionem Victorii, quam & Turnebus representavit; cui Turnebo per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 2. *Quod est patritio, &c.* Lambinus hic mirè omnia confundit, ut sententia sua sibi constet Tullio, si Dii placeat: recipereque præterea in contextum Rancoæti divinat onem, *partitionem caput*; eumque lectos, quod miror, Aldus Nepos.
 3. *Ubi in testamento deducta scripta non sit, &c.* Victorii editio ut si in testamento scriptum non sit, Pal. ter. item Turneb. eod. sicut à vulgato quævis habet, ut si in testamento scripta non sit.
 4. *Quæ qui intulit, non si ad caput referat, &c.* Exhibendam potavi ita, tam lect. omni exolevit. Victorius enim, Lambinus, Aldus Nepos maluerunt, quod qui non intulit, ut si ad caput referat, contra auctoris mentem, ut bene ostendit Turnebus.
 5. *Idem sine coheredibus, &c.* Mss. nostri nisi eob. neque aliter vulgati ante Victorium & Turnebum.
 6. *Heredes in partem solvant, &c.* S. Victorii scriptus & Pal. quart. heredes, quod valeat heredes.
 7. *Quæsi sunt, ut summæ Pontificis essent, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 8. *Quæsi sunt, ut summæ Pontificis essent, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 9. *Super dicebant, qui quid cepisset, adstringi, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 10. *Sitque ea, non alligata sacris, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 11. *Februario autem mense, qui tunc extremus anni mensis erat, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 12. *Quia residentur mortui, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 13. *Funis funesta familia, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 14. *Quemadmodum os rejectum terræ obtegatur, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 15. *In porca contracta iura, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 16. *At mihi quidem antiquissimum sepulturae genus, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 17. *Quod procul ad fontis aras, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 18. *Quam fuit vehemens, quod haud scio an timens suo corpori posse, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.

1. *Tribus modis adstringi hereditate, &c.* Secuti sumus editionem Victorii, quam & Turnebus representavit; cui Turnebo per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 2. *Quod est patritio, &c.* Lambinus hic mirè omnia confundit, ut sententia sua sibi constet Tullio, si Dii placeat: recipereque præterea in contextum Rancoæti divinat onem, *partitionem caput*; eumque lectos, quod miror, Aldus Nepos.
 3. *Ubi in testamento deducta scripta non sit, &c.* Victorii editio ut si in testamento scriptum non sit, Pal. ter. item Turneb. eod. sicut à vulgato quævis habet, ut si in testamento scripta non sit.
 4. *Quæ qui intulit, non si ad caput referat, &c.* Exhibendam potavi ita, tam lect. omni exolevit. Victorius enim, Lambinus, Aldus Nepos maluerunt, quod qui non intulit, ut si ad caput referat, contra auctoris mentem, ut bene ostendit Turnebus.
 5. *Idem sine coheredibus, &c.* Mss. nostri nisi eob. neque aliter vulgati ante Victorium & Turnebum.
 6. *Heredes in partem solvant, &c.* S. Victorii scriptus & Pal. quart. heredes, quod valeat heredes.
 7. *Quæsi sunt, ut summæ Pontificis essent, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 8. *Quæsi sunt, ut summæ Pontificis essent, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 9. *Super dicebant, qui quid cepisset, adstringi, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 10. *Sitque ea, non alligata sacris, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 11. *Februario autem mense, qui tunc extremus anni mensis erat, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 12. *Quia residentur mortui, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 13. *Funis funesta familia, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 14. *Quemadmodum os rejectum terræ obtegatur, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 15. *In porca contracta iura, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 16. *At mihi quidem antiquissimum sepulturae genus, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 17. *Quod procul ad fontis aras, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.
 18. *Quam fuit vehemens, quod haud scio an timens suo corpori posse, &c.* Debetur enim, ut ostendit Turnebus, ad hunc librum, ut ibi dicitur, Victorius per omnia fere libra h. s. e. ubi secundas agit Aldus Manutius Nepos, eundem in eam oblitus, neminem invenire poterat, cui se tunc honesteque committeret.

accidere, primus è patris Cornelii igni voluit cremari, declarat etenim Ennius de Africano, HIC EST ILLI SITVS. Verè nam sic dicuntur ii, qui conditi sunt, neciamen eorum ante sepulcrum est, quam iusta facta, & corpus incensum est & quod nunc communiter in omnibus sepultis penitus, *humati* dicantur: id erat proprium tum in iis, quos humus injecta contegeret: eumque morem jus pontificale confirmat. Nam priusquam in eos injecta gleba est, locus ille, ubi crematum est corpus, nihil habet *gleba* vocatur. ac tum denique multa religiosa iura complectitur. Itaque in eo, qui in mari necatus, deinde in mare projectus esset, decrevit. P. Mucius, familiam puram quod os supra terram non existeret: porcam heredi esse contrafactam, & habendas triduum ferias, & porco farina piaculum pati. si in mari mortuus esset, eadem, præter piaculum & ferias. A. Video, quæ sint in pontificio iure. Sed quæro, quidnam sit in legibus. M. Pauca sane, Tite, & uti a bitror non ignota vobis. Sed ea non tam ad religionem spectant, quam ad jus sepulcrorum *hominem mortuum*, inquit lex in XII. tabulis, *in urbe ne sepelito. neve urito. & credo, vel propter ignis periculum.* Quod autem addit, *neve urito*, indicat, non qui uratur, sepeliri, sed qui humetur. A. Quid, qui post XII. mense sepulti sunt, clari viri. M. Credo, Tite, fuisse, aut eos, quibus hoc ante hanc legem *virtutis causa* tributum est, ut Publicolæ, et Tuberto, quod eorum posteri iure tenuerunt: aut eos, si qui hoc, ut C. Fabricius, virtutis causa, *soluti legibus*, consecuti sunt. Sed in urbe sepeliri lex vetat. Sic decretum à pontificum collegio, non esse jus, in loco publico fieri sepulcrum, nosis extra portam Collinam *ad eam Honoris*: & aram in eo loco fuisse, memorix proditum est. ad eam cum lamina effectiventata, & in ea scriptum, 7 *DOMINA HONORIS*: ea causa fuit adis hujus dedicandæ. Sed cum multa in eo loco sepulera fuissent, exarata sunt, statuit enim collegium, locum publicum non potuisse privata religione obligari. Jam cetera in XII. minuendi sumus, lamentatio-

nesque funeris, translata de Solonis ferè legibus. 3 *MOE PLVS*, inquit, NE FACITO ROGVM ASCIA NE POLITO. Nostis quæ sequuntur. Dicebamus enim pueri XII. ut carmen necessarium: quas *jam nemo discit*. Extenuato igitur sumtu, 9 *tribus riciniis*, & 10 *vinculis purpure*, & decem *tibicinibus*, tollit etiam lamentationem, mulieres 11 *genas ne radunt* *neve liffum funeri ergo habent*. Hoc veteres interpretes Sex Ælius, L. Acilius non satis se intelligere dicebant, 12 *sed suspicari vestimenti aliquod genus funebribus*: 13 *L. Ælius, liffum quasi lugubrem ejulationem, ut vox ipsa significat.* quod eo magis iudico verum esse, quia lex Solonis id ipsum vetat. Hæc laudabilia, & locupletibus ferè cum piebe communia. Quod quidem maximè è natura est *tollit fortuna discrimen in morte*. Cetera item funebria quibus ludus agitur, duodecimo sustulit. *HOMINI*, inquit, *MORTVO NE OSSA LEGITO QVO POST FVNVS FACIAT*. Excipit bellicam peregrinamque morem. Hæc præterea sunt in legibus de unctura: quibus *SERVILIS VNCTURA* tollitur, omnibus *CIRCUMPOTATIO*, qua & recte tollitur, neque tolleretur, nisi tulerit; *ne sumtuosa resperfo*; *ne longa corone*, 14 *neq. accer a præterea ut illa iam significatio est, lauis ornamenta ad mortuos pertinent, quod, 15 coronam virtute partam, & ei, qui peccat, & ejus parenti, sine fraude esse lex impostam iubet: credoque, quod erat facultatum, ut una plura fierent, lætisque plures dixerunt, id quoque ne fieret, lege sanctum est. Quæ in lege cum esset, NEVE AURUM ADDITO, quam 16 humane excipit altera lex *QVOI AVRO DENTES VNCTI essent, nisi utrum illo sepelire uret. ut, se fraude esto.* & simul illud videret, aliud habitum esse, 17 *lepelire, & urere.* Duæ sunt præterea leges de sepulcris, quarum altera *privatorum adificiis*, altera *ipsis sepulcris* erat. Nam quod *rogum bustumve novam vetat propius sexaginta pedes aditus alienas, invito domino, incendium venietur acerbum*, 18 *Quod autem FORVM, id est, vestibulum sepulcri, VNCTVMVE, VSQ. VBI* vetat, tueri jus sepulcrotum. Hæc habemus in Duodecim, sanè secundam naturam: quæ*

norma

1. *Et corpus incensum est.* Palat. quart. *intestum est.* liber S. Victor. *et atque orsus est.* quomodo & Turneb. m. unus, nam alius *esue*. P. Manut. ut supra. Tullium heic loqui de eis qui cremabantur. Turneb. verò contra. unde l. h. xiv. Adver. cap. 6. *cop de ac peribenter legentis* & *atque orsus est.* id est corpus sepulcri factum est.
 2. *Sepulta penitus, humati dicantur.* Hæc est consentiens omnium veter. librorum lectio. Turnebus primum de suo fecit *sepulchra patrum, et humati* id quod Lamb. nus, Aldus Nepos, alii sequuntur, quo iure ipsi viderint. Turnebus hæc aperit facturus illud *ponitur ut*, non esse à libris, sed à conjectura sua.
 3. *Tum in humatu est, & gleba vocatur.* Expressi quod erat in Palat. quart. nonne abis S. Victoris, quàm quod is ille. sed & *inm* illi. erat in Fabr. n. h. l. quæ ab hac scriptura recedit Turnebus, quàm quod edat *inm* & *inm*. Victorios lib. xxiii. cap. 8. emendabat *non in hum.* recepta lectio, *nam in humatu est, &c.*
 4. *Et gleba vocatur.* Sic Pall. duo: sic S. Victoris, sic Fabricianus; neque aliter legit in veteri uno suo Turnebus, adprobataque. Lambinus quo rejecto oggerit ex Nicomianis, & *inm* *inm* *inm*. quod quis non videt esse glossam. *Et que ac Victorii, & sepulcrum vocatur?*
 5. *Quod si iura terram non extaret: porcam heredi esse contrafactam, & habendas triduum ferias, & porco farina piaculum pati, si in mari mortuus esset, eadem, præter piaculum & ferias.* Locus deperatus est. itaque cum viderem aliter medicum facere Victorium, aliter Turnebam, aliter Lambinum, repugnavi eam omnino scripturam quam expresserat pro veram. Non o suo, Ioffas Mercerus: tanto quidem proclivius quod conspiraret ferè omnino cum Palat. nostro quart. qui habebat *quæ supra terram non extaret porcam heredi esse contrafactam habendas, &c.* Aldus senior publicat, *quæ supra terram non extaret porcam heredi esse contrafactam hab. urid. se. ac. & porco ferias pati. si in mari mortuus esset: eadem præter piaculum & ferias* 2 quomodo, apice nullo minus Pal. tert. nisi quod is. *porcam.*
 6. *Credo vel propter ignis periculum.* Turneb. lib. xxiv. Adver. cap. 3. mallet, *credo videlicet*. ac vulgatum mihi efficacius. alterum tamen pro legitimum auctoris recepit Lambinus.
 7. *DOMINA HONORIS*. J. Est ab Ald. antiqua; reperit que in Palat. tert. nam quart. *MINA HONORIS*. Victorios * *MINA HONORIS*.

conjecit Turnebus *LAMINA HONORIS*, quod illico recepit in contextum Lambinus. accipit rem qui vocaverit: verum ei dederit cognomen.
 8. *HOE PLVS* *Inquit*. Inclinat Paul. Manutius legere *OPVS, inquit*, non necesse.
 9. *Ut lina virtute.* Explicat hæc contra Rævardum Lipsius lib. 1. Epist. quæ cap. 8.
 10. *Et vinculis purpure.* Pall. & S. Vict. item Turnebus *inm* unde idem conjicit, & *clavis purpure*, quod & textus intulit Lambinus.
 11. *GENAS NE RADUNT.* Lambinus reposuit è Servio *CARPENTO* sed contra edd. omnes, & *inm* nostras, item auctoritatem Plinii lib. XI cap. 37. quæ mihi Serviana potior.
 12. *Sed suspicari vestim. aliquod genus funebribus.* *Lalim &c.* L. pios nosser libro 1. Epist. quæ cap. 7. *inm* *inm* *inm*, sed *Actium suspicari*. *Et* deceptum quod legitur *L. Ælius*, quem eundem putavit cum Sexto, cum tamen sit ille cu cognomen *Prætorius*.
 13. *L. Ælius*. Ita Turneb. nam prius edidit *Lalim*, quod & in Pall. & Guelmanis.
 14. *Ne accer a præterea ut.* Palat. quart. *præterea ut*. P. Manutius dividit *præterea ut*.
 15. *Coronam virtute partam.* S. Victoris, & Pal. quart. *partam*.
 16. *Humane excipit altera lex.* S. Victorios tamen adhuc abiecerat, altera lex, nam vulgo recepta lectio habebat *inm* *inm* *inm* *inm* *inm*, *altera lex præcipit, altera lex vetat, ut CVI AVRO, &c.* quomodo & Pall. nostri. De illo *ESVNIT*, viderat. Columna ad Annium, G. fanian ad Lucretium. Imò de emendatione atque interpretatione harum legum consulatur Rævardus, Hotomanus, alique qui scripserunt in XII. tabulis. neque enim vacat occupari ipsorum conjecturas, cum quod eorum capitata, etiam sint sententæ.
 17. *Sepelire & urere.* Est à conjectura Turnebi, prius euss, *sepelire & urere*, quod & in *inm* nostri.
 18. *Quod autem forum, id est, vestibulum.* Ita legit ex Festo Turnebus; cum esset in scriptis ejus nostrisque, *norma*. Victorios excudit *inm*.

L. Dm.

norma legis est. Reliqua sunt in more. funus ut indicator, si quid lucorum; 1 dominus que funeris utatur accensio, atque iudicibus: HONORATORY M. VITIORUM laudes in concione memorantur, eaque etiam cantu ad tubicem prof. quatur: cui nomen natis: quo vocabulo 2 etiam Graccho canius lugubres nominantur. Q. Gaudet nostra iura ad naturam accommodari: majorumque sapientia admodum delector. 3 S. d. credo, Quinte, ut ceteros sumus, sic etiam sepulcrorum modum recte requiri quos enim ad sumus progressi: iam ista res sit, in C. Figuli sepulchro vides. Sed credo minimam olim istius rei fuisse cupiditatem. 3 Alioquin multa existerent exempla majorum. Nostra quidem legis interpretes, quo capite pubentur sumus, & hucum removere 4 deorum manum iure, hoc intelligunt, in primis sepulcrum non possentiam esse minuendum. Nec hac 5 sapientiam legem scriptoribus neglecta sunt, nam & Athenis simile mos 6 a Cecrope, ut iuni, 4 permansit, hoc ius terra humi: 7 quam cum proximi iniecerant, obuiaque terra erat, frugibus oblectabatur, ut finis & gremium quasi matris mortuo tribueretur, solum autem frugibus expiarum ut vivis redderetur. Sequebantur epulae, 8 quas inebant parentes coronati: apud quas de mortui laude, cum quid veri erat, pradicatum. nam mentiri nefas habebatur. 7 at ista coniecta erant. Postquam ut scribit Phalereus, sumptuosa fieri funera, & lamentabilia ceperunt, Solonis lege sublata sunt, quam legem eisdem prope verbis 8 nostri viri in undecimam tabulam coniecerunt, Nam de tributis ricinis, & pleraque illa Solonis sunt, de lamentis vero expressa verbis sunt. M. V. A. R. E. S. g. e. n. a. s. n. e. r. a. d. u. n. t. o. n. e. v. e. l. l. e. s. s. i. m. f. a. n. e. r. e. h. a. b. e. n. t. De sepulcris autem nihil est apud Solonem amplius, quam, ne quis ea delatas neve alienam inferat: poenaeque est, si quis bustum (nam id puto apocliari: symbon) aut monumentum inquit aut columnam violatis deiecerit, frigerit. Sed post aliquanto propter has amplitudines sepulcrorum, quis in Ceramicis videmus lege sanctum est, ne qui sepulcrum fuerit operosius, quam quod decem homines effecerint iriduo, neq; id opere tectorum exornati nec Hermas hos quos vocant licebat imponi; nec de mortui laude, nisi in publicis sepulcris; nec ab alio nisi qui publice ad eam rem constitutus esset, dici licebat, sublata etiam erat celebritas virorum

ac mulierum, quo lamentatio minueretur. habet enim solutio concussus hominum, quocirca Pittacus omnino accideret quicquam in vetat in funus aliorum. Sed ait rufus idem Demetrius, increbuisse eam funerum, sepulcrorumque magnificentiam, quae nunc fere Romae est quam consuetudinem lege minuit ipse, fuit enim hic vir, ut scitis, non solum eruditissimus, sed etiam civis de rep. maximè, & tuendaeque civitatis peritissimus. iste igitur tantum minuit non solum poena, sed etiam tempore, ante lucem enim iussit fieri. Sepulcris autem novis finivit modum, nam super terra tumulum noluit quid statui, nisi columellam tribus cubis ne altiore, aut mensam, aut labellum: & haec procuratori certum magistratum praefecerat. Haec igitur Athenienies tui. Sed videamus Platonem, qui iusta funerum reijcit ad interpretes religionum, quem nos morem tenemus, de sepulcris autem dicit haec: Vetat ex aere clytro, eove, qui coli possit, ullam partem sumi sepulcro: sed, quae natura agit tantummodo efficere possit, ut mortuorum corpora sine detrimento vivorum recipiat, ea potissimum ut compleatur: quae autem terra fruges ferre, & ut mater cibos suppeditare possit, eam ne quis nobis minuat, neve vivos, neve mortuos. Exstrui autem vetat sepulcrum altius, 10 quam quod quinque diebus homines quinque absolvant nec a lapide excitari plus, nec imponi, quam quod capiat 11 laudem mortui, incitiam quatuor herois verbis: quos longos appellat Ennius. Habemus igitur hujus quoque auctoritatem de sepulcris summi viri: a quo iterum funerum sumus praefinitur ex consuetudine, à minis quinque usque ad minam. Deinceps dicit eadem illa de immortalitate animorum, & reliqua post mortem tranquillitate bonorum, poenae impiorum. Habetis igitur explicatum omnem, ut arbitror, religionis locum. Q. Nos vero, frater, & copiose quidem: & quoniam libitum est vobis me ad haec impellere, hodierno sermone confiteam, spero; hoc praefertim die, video enim Platonem idem fecisse, omnemque orationem ejus de legibus, peroratam esse uno festivo die. Sic igitur faciam, & dicam de magistratibus, id enim est profecto, quod constituta religio temp. continet maximè. A. Tu vero dic, 13 & istam rationem, quam coepisti, tene.

M. TVL-

1. Dominusque fuerit. Editi omnes & scripse, domusque, aliorum coniecit Paulus Manutius, probavitque Turnebo.
 2. Item Gracchi canius lugubres non natis. Volgati Graci; sed falsè. Milliores missi habent Gracchi unde fecit Gracchi Turnebus. Pal. quoniam non agnoscit illa etiam Graci, neque quidpiam habet eorum locum, & notum glossa esse ad vocem natis.
 3. Aliqua multa existerent exempla majorum. Pall. & Fabr. extant exempla, quod item expressit ad Victorio, à Turnebo, aliisque notum restat in Aldina vetere.
 4. Permansit hoc ius terra humani. Sic & item Aldus neque receperunt notum quod scribent sine.
 5. Quae cum proximi iniecerant. Est à conjectura Pauli Manut. Turnebus quoque divinavit fecerant, nam volgata & missi fecerant.
 6. Quae inebant propinquos coronati. Sic Pal. quoniam vobis editio, quae in ista parte, tect. quae vobis prop. quod & in Vict. exhibet, quae vobis prop. vobis tect.
 7. Mentiri, coniecta erant. Ita fore missi nostri, neque aliter Victorio à Turnebo editio, nam volgata, ad ista, tect. Paulus Manutius con-

jectabat, coniecta: quod non improbem. Pal. quart. servat. ac iusta coniectare aut.
 8. Nisi decem viri in undecimam tabulam. Est à missi Turnebi; cui consentit Codex S. Victoris, qui tamen non habet illud x. sed in istis viri, volgata, nisi viri in decimam tabul.
 9. Tu videlicet civitatem peritissimus. Palat. & Fabr. peritissimus. S. V. & paritissimus.
 10. Quam quod quinque diebus homines quinque. Vones illae homines quinque: o tom habent à Turnebo, qui eas adiecit à Platone, non videntur in anterioribus edd. aut missi nostris.
 11. Laudem mortui incitiam quatuor. Pall. & Guelmiani, incitiam ne plus, quod & in editis à Victorio & Turnebo. Poteratque vocari: monendum tamen Pall. supra habere excitare prius, non tunc plus est in publicis omnibus.
 12. Sed perge cetera. Editi omnes perge ad cetera. sed sic nulli missi nostri; revocavit primùm Victorius.
 13. Si istam rationem quam coepisti. Palat. quart. & liber S. V. Victoris, accepisti, forsitan accepisti, inquit Guelmieri.